

Ljubljanski

VIVON

Leposloven in znanstven list.

Štev. 4.

V Ljubljani 1. malega travna 1891.

Leto XI.

Pégaz in ôsel.

Starogrška basen.

Letí, letí Pégaz ko ptič nad zemljòj
S ponosnimi krili, s ponosnoj glavòj;
Griva po vetru mu plove,
Bliskajo mu se podkòve.

Nad poljem, nad kmečki tja dvor priletí,
Za dvorom tam ozka ograja stoji;
Osat prebujno v nji rase,
Osel v ograji se pase.

K tlom težko od mislij poveša glavò,
Vmes časih pobožno pogleda v nebò . . .
Mirno takò bi se žilo —
Pégazov ko bi ne bilo!

Čim ktereга kdaj on nad sáboj uzrè,
Ves besen vam vsakikrat kvišku se vzpuè,
Jezno z ušesoma miga,
»I—a, i í, a a!« ríga.

In ôzre se Pégaz na zémľjo, na dvòr,
Ugleda spet danes tá smešni prizòr,
Pa se ustavi v višavi,
Reče oslétu in pravi:

»Za riganje tvoje neskladno, gròd
Zaslužil že zdavnaj si kazen ostrò,
Drug konj, se vé, bi te brcnil,
V glávo s kopitom te krcnil!

»Če jaz bi htel tebi približati se,
Sám moral do tál bi ponižati se . . .
Tebe bi glava bolela —
Čast pa bi moja trpela!

»Umétj poléta ti Múzinih konj
Nikdár ne boš mogel — ves trud je zastoj!
Osel ostane le ôsel,
Létanje ni njegov pôsel.

»Da pôpneš se v zrak, nedostaje ti sil;
Za vzlet tak posebnih, veš, treba je kril:
Pégazu Zevs jih je vstvaril,
Mágarcu ni jih podaril.

»Kdo vé pač, kod Pégaza nosi polèt?
On smélo preméri ti križem ves svet,
Vežji, ko tvoja — ograja,
Lepši, ko tvoja je — staja.

»In koder on koli po svetu letí,
Pod saboj motrí on le žive ljudí,
Pisano gléda življenje,
Rádosti v njem in trpljenje.

»Obzòr idéj tvojih ne seza čez plot,
Na uzdi te kratki tvoj vodi gospod;
Skromen mi, sivko moj, bodi,
Kar je nad taboj, ne sodí!

»Ne: vzpenjati se do pesniških višin —
Namén tvoj le žito nositi je v mlin!
Moko da nosiš iz mlina,
Kúpila te je družina.

»Le Pégazov z riganjem ne kritikuj,
Ker, kadar tí sodiš nas, pomni in čúj:
Dete koj vsako na vasi
Osla spozná te po — glasi!«

To rekši s perutmí naprèj nad zemljòj
Letí, letí Pégaz s ponosnoj glavòj,
Griva po vetru mu plove,
Bliskajo mu se — podkòve.

A. Aškerc.

Izvòr pomládi.

Ko Stvarnik je zémlejo ustvaril
 In solnce obrazil nad njo,
 V svetlobi razžaril je solnce,
 S krasoto obdaril zemljó.
 Svetovom vesoljuim je vélel:
 »Nad vami moj blagoslov čuj,
 Ljubezen zadružna in zloga
 Na veke med vami kraljuj!
 Tedajci do zémleje prešnil
 Najprvi je solnčni poròd;
 Do solnca ozrla se zemlja
 Na nebni prostrani je svòd;
 Vzdrhtela je òbla nebeška,
 Zvrtela se zemlja v krog njé:
 Zvestobo je solncu prisegla,
 Ljubezen do zadnjega dné ...

To videlo solnce kraljevo
 In zemeljski videlo kras,
 V zemljó zaljubilo še óno
 Na vekov se večni je čas. —
 V ozračji krožili svetovi
 Po poti odmerjenem vsak;
 Od solnca prejela je zemlja
 Ljubezni naklonjene znak.
 Sijalo je jutro v prirodi,
 V blaženstvo je svet bil odet —
 Iz zémleje čez noč se porodil,
 Dehtèl zdaj — ob cvetu je cvet...
 Veselja poslanec do logov,
 Do gòr je prispèl in livád:
 Ljubimki v darilo zaročno
 Poslalo je solnce — pomlád.

* * *

Stoletja od tàkrat obnavlja
 Po zemlji se vígredi svit,
 In v zemeljski solnce naróčaj
 Razsiplje pomladni nakit —
 A sleduja pomlád, ki cvetoča
 Pripluje iz solnčnih višin,
 Zvestobe je zémleje in solnca,
 Ljubezni je trajne — spomin!

Stébor.

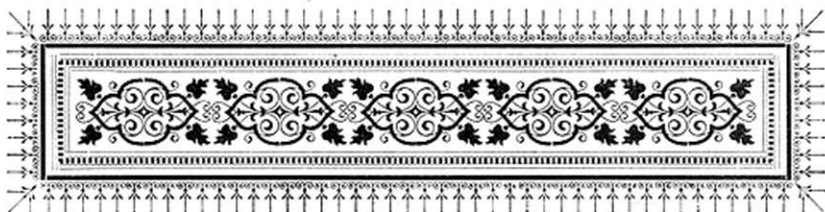
Róžarica.

V košárici tvoji cvetice gledam,
 Sladak me opaja vonj,
 A težko verjamem tvojim besedam,
 Da lepših iskál bi zastonj.

Pred mano precvita lepša cvetice,
 Obraz se ji živo rdí.
 Bog váruj te mili, cvetja kraljica,
 Ta lepša cvetice si — tí!

Bistrán.

4000.

(Času primerna povest iz prihodnjih dób. Po vzorih dr. Ničmaha napisal dr. Nevésekdo.)

(Dalje.)

IV.

Ljublano je obkoljalo tiste dni visoko in debelo zidovje. Učenjaki so ga primerjali ozidju, katero je v starodavnih dóbah obkrožalo slavne Ninive. Sezidano je bilo ozko, toda vendar takó široko, da je bilo v njem prostora raznovrstnim vojašnicam, skladiščem, kapelicam in drugim prostorom, kjer se je vežbala in vadila mestna posadka. V tem ozidji je tičala kár velika vojska, kateri je bilo v varstvo izročeno mesto ljubljansko.

S spremljevalcem svojim, ki mi je vodil konja, napotil sem se pod velikanski obok mestnih vrat. Zunanja straža je naju pustila v míru, prav kakor da naju niti opazila ni. Pod obokom mi je bilo, kakor da sem stopil v podzemeljsko jamo. Povsod je kapalo od stropa, prav kakor v predoru. Zamolklo je zazvenelo vselej, kadar je konj s kopitom udaril po tlaku. Temà bi bila, da ni malone vsakih pet korakov ob steni gorela svetilnica, ki je razširjala mračno svetlobo.

V tem sómraku sem opazil tik pota, po katerem sva hodila, še drug tir, in lahko si mislite, kakšna čustva so me obšla, ko sem tu pozdravil staro znanko železnico! Bil je resnično železniški tir in kár nič se ni razlikoval od ónih, po katerih sem se vozil, ko sem bil še prvič na zeleni zemlji.

»Tu je železnica!« rečem profesorju z vseučilišča Svetega Simplicija.

»Dà, dà, železnica, po kateri se vozi premilostivi nadškof na svoje letovišče v Goričanah!«

»Drugega namena nima?«

»Drugega namena nima! No, saj je že to namen vseh namenov!«

»Kaj vraga!« vzkliknem začuden. Bliskoma je pri meni profesor in mi s široko svojo dlanjó zatisne usta.

»Ti kolneš! Za Boga, če te čuje straža! Danes še bi tičal v železji, in tudi mene bi vrgli v ječo, ako bi me zalotili v pregrešni družbi tvoji!«

Potolažil sem ga obetajoč, da bodem odslej opreznejši, in da nečem več kleti.

»Torej železnico imate še vedno?« vprašam, da bi jela govoriti o drugih stvaréh. »Ali kje vender dobivate premoga, da kurite železniške stroje, ko so že pred 2000 leti učenjaki trdili in preračunjali, da po 300 letih ne bode nobenega premoga na zemlji!«

»Tako je! Prav so računjali, premoga ni! In če bi svete knjige ne govorile o njem, niti bi ne vedeli, kaj je bil premog!«

»Ali vam sedaj goni vlake elektrika?« vprašam radovedno.

»Elektrika!« začudi se učeni starec. »Ali ne poznaš knjig blaženega Antona od Kala? V teh knjigah je prepričevalno dokazano, da je Belcebub takrat, ko ga je drevil arhangelj v peklenski prepad, trenil z dolgim repom svojim med vesoljne svetove. In ta udarec je treščil baš na ubogo našo zemljo, da se je vse zaiskrilo. Pri tistem udarci se je rodila ta moč, kateri so nekdam rekli elektrika, in katera brez dvojbe izvira od hudiča. Zató odobrujejo vsi modrijani dekret pokojnega nadškofa Jerneja XXXIX., s katerim je ostro prepovedal, da bi kjerkoli rabili elektriko v teh pokrájinah. S tem ukrepom je blagi nadškof ponižal Belcebuba samega, da nima več moči do nas!«

»Kaj pa vam torej goni železnico?« vprašam ga strměč.

»Glej in opazuj sam!«

Začulo se je res nekako drdranje, kakor pred 2000 leti, kadar je tekel železniški voz po plesmih. Škripale so osi, in bobnenje je odmevalo od visokega oboka. Vmes se je čulo kričanje gonjáčev, pokanje bičev in zamolklo ječanje. V mráku ugledam tolpo nesrečnikov, na pol golotnih, in z verigami priklenjenih k težkemu vozu, katerega vlečejo s poslednjimi močmi po tiru. Kadar gré prepočasi, vseka nadzornik z vozá sedaj po tem, sedaj po drugem z dolgim bičem svojim. Kamor zadene, ondu se zmésita znoj in kri. In vpreženci napenjajo skrajne sile, da bi hitreje tirali težki voz, prav kakor živina, ki je nekdam ob naših vodah vlačila težke ladje proti reki. Trudni sopihajo mimo naju in ječé, da se prične konj plašiti, in da ga le iztežka pomiriva s profesorjem. V tem je oddrdral železniški voz, in niti opazil

nisem, je li kdo sedel v njem ali ne. To je bila železnica ljubljanskega nadškofa leta 4000. po Kristusu! . . .

Sočutno vprašam: »Kaj pa so zakrivali ti vpreženci, da se morajo péhati také nečloveški?«

»Veliki hudodelci so!« odgovori mi profesor važno. »Zgolj zločinci so, ki so se pregrešili proti sveti teoriji blaženega Antona od Kala!«

»Protiv teoriji blaženega Antona od Kala? V čém tiči njih krivda?«

»Takoj ti pojasnim vse! Prvi, dolgih sivih las, ki je vlekel prav spredaj, bil mi je nekdaš tovariš na vseučilišči Svetega Simplacija. Toda v predavanjih svojih je zabredel v grozno zmoto; trdil je namreč, da je po zapovedih svete cerkve dovoljeno, ako pišemo besedi »nadškof ljubljanski« sredi stavka le z malimi črkami. Ker ni hotel javno preklicati te zmote, obsodil ga je urad za ohranjenje nadškofove časti — *sacrum officium defendendae sanctae dignitatis archiepiscopalis* — za vse življenje v železniško vprego!«

»Resnično, ta kazen ni pretirana!«

»Dà, nikakor ne! Za Jakopa XV. so take grešnike sežigali na grmadah! Dandanes jih pa samó priprezajo k železnici, ker je njega milost, sedanji nadškof Martinus, v tem oziru premehak, predober.«

»Kaj li je pregrešil mladi človek, katerega sem opazil tik bivšega tovariša tvojega?«

»Pregreha njegova je nekoliko manjša. Srečal je na ulicah duhovnika svete cerkve in mu v pozabljivosti svoji ni poljubil roke. Urad za obrambo časti mašnikov — *sacrum officium defendendae dignitatis sacerdotum* — obsodil ga je gledé na njega mladost in očitno globoko kesanje — samó na šest let v vprego!«

»Tudi ta kazen se mi vidi milostna!« odgovorim. »Pri nas v Sibiriji bi ga bili bržkone obsodili kàr na dolgih deset let! — Ali kdo je óni, ki vleče prav zadaj, kateremu se vidi najbolj, kakó težko premika svoje kosti? Ta je tudi tisti, kateremu nadzornikov bič največkrat zazvižga po plečih.«

»Temu se ne godi preslabo!« odvrne mi profesor. »Čevljar je iz čevljarskega oddelka. Ko pa je srečal cerkovnika Svetega Florijana, ni se mu odkril, kakor je propisano. Urad za čiščenje cerkovnikov — *sacrum officium defendendae dignitatis sacristanum* — obsodil ga je zaradi tega na šestmesečno težko železniško vprego.«

»Sedaj mi je pa že jasna teorija blaženega Antona od Kala!« odgovorim spremljevalcu. »Dobro vidim, da imate v mestu svojem pravične sodnike!«

»Sreča tvoja,« dostavi profesor, »da te ni kdo čul, ko si zaklical prej ime vragovo!«

»Pred kakšen urad bi me bili tirali potem?«

»Takoј bi te bili vkleňili v železje in te izročili uradu v zabranjevanje pregrehe — sacrum officium de prohibendis peccatis. — Glede na to, da si tujec, obsodil bi te bil ta urad vsaj na dvanajst let v ‚kazemate‘ na Gólavec. Tvoj imetek pa bi zapadel nadškofovi blagajnici!«

»Hvala ti za pojasnilo! Sedaj mi pa še povej, kakšno vojščino imate, in kakšna je posadka, ki brani srečo in blaginjo mesta vašega?«

»Tudi to ti hočem povedati. V Emoni sámi ležita dva polka, in slavnoznaná kohorta ‚starih devic‘, kateri je izročén ženski oddelek. Obá polka sta samostanski urejena in bivata tu v mestnem ozidji. Vrhovni vojskovodja je presvetli nadškof Martinus; vsakemu polku pa zapoveduje polkovnik z dostojanstvom prelata. V mestu je torej jedna brigada, katera pa je samó oddelek vélike papeževe vojske, stalno utaborjene pri Gorici. Tam pa zapoveduje grof Nerva, papežev maršal, kardinal in partibus infidelium, zajedno papežev generalissimus za to provincijo. Ker bode njega eminencija skoro pregledovala mestno posadko, učkaš morda srečo, da mu bodeš gledal v obraz. Znamenit vojak je in v mnogi bitki se je že izkazal!«

»Radostilo me bode, ako ga bodem videl! Kakšen pa je polk, kateri je tukaj v ozidji pri vratih?«

»To so naši trijariji!« odgovorí mi ponosno. »Pravo jedro so naši posadki in papeževi vojski sploh! Imenujejo se polk ‚telesne straže‘, ker so zajedno telesna straža premilostivemu nadškofu. Ta polk ‚telesne straže‘ ima prekrasno zgodovino! Ustanovil ga je znameniti nadškof Benedikt CII., ki se je prvi obkolil s prepotrebno telesno stražo. To je tisti sloveči nadškof, ki je ustanovil prepotrebni urad v zabranjevanje brad — sacrum officium hominibus imberbibus conservandis. — Ustanovil si je torej posebno telesno stražo, katero je po sebi imenoval stražo ‚gologlavih benediktincev‘, ker mora vojaški stražnik slovesno priseči, da nikdar v svojem življenji ne položi pokrivala na glavo. Ta straža se je polagoma razmnožila v polk, obsezajoč dvanajst kohort. Po vojaški in samostanski živé; čisti so, trezni in zanesljivi, udani visokemu nadškofu. Zató so jim izročena jedina mestna vrata, da jih stražijo; ostro pazijo ondu, da se v mesto ne priklati kakšen krivoverec, ki bi begal ljudstvo. Tudi so slovesno obljubili večno uboštvo, takó da živí ves polk ob sámi miloščini. Kàј dobro mu torej rabijo mestna vrata, ker mora vsakdo, naj si gré iz mesta, naj si gré v mesto, gologlavim benediktincem deliti miloščino!«

Začudim se: »Torej vedno uboštvo so obljubili vojaki vaši! Potem jim pa nadškof ne daje nobene plače?«

»Gotovo ne! Kakšnega pomena bi bilo sicer večno uboštvo? Na tem načelu je osnovan ves oddelek papeževe vojske, kolikor ga je v utrjenem ostrogu goriškem.«

»Ob čem pa živi?«

»Ob miloščini! Vsak teden ima posebna kohorta pri sléharnem polku službo, da berači po okolici. Ti vojaki jemljejo denar, jedila, vse, kar gré v vrečo ali žep. Take kohorte hodijo daleč na okrog; celó v Emono so že priberačile časih. Ali to ni prijalo gologlavi telesni straži, ki je menila, da ji tuja kohorta krati dohodek. Pripetilo se je celó, da so se zgrabili z orožjem, in da je tekla kri zaradi milodarov. Od tedaj papeževe kohorte ne smejo več v mesto!«

»To je res izvrstna organizacija,« mislil sem si. »Koliko so stale vojske za prvega življenja mojega, sedaj pa ne stanejo ničesar!«

»Torej polk 'telesne straže' živi zgolj ob miloščini?«

»Gotovo! In priliko bodeš imel opaziti, kakó izvrstno je vse urejeno v tem oziru.«

V tem času sva dospela tja, kjer je pri zidu izviral studenec. Močen curek je vrel iz zemlje in polnil kamenito korito, vloženo v tla. Potem se je odtekal po vodotoči in izginjal pod ozidje. Okrog tega vrelca so bile napravljene klopí; po zidu pa je viselo obilo posod, s katerimi se je lahko zajemala voda. Železni obroči so bili vzdani v steno, da je bilo móči nánje privezavati živino, ako jo je kdo slučajno imel s sabo.

Pri tem vrelci je obstal vseučiliški profesor, privezal mojega konja k steni in izpregovoril: »Odpočijva si nekoliko. Tukaj pijem vselej, kadar sem se navečerjal na kapiteljskem repišči! Tu pije sploh vsakdo, ki je na poti v mesto. Na tem mestu se smejo napiti celó hudodelniki, vpreženi v železnico, in to celó tedaj, kadar vozijo premilostivega nadškofa. Izkratka: tu pije vse, in sicer iz stare navade, vkorinjene v zgodovini naši. Torej pijva!«

Natočil je čiste vode in mi jo podal. Pil sem slastno, ker je bila to prva voda, katero sem pil po drugi svoji stvaritvi, in ker je bila to voda z zemlje slovenske!

»Praviš, da pijó tukaj vsi, ki so na poti v mesto, in to iz stare navade?«

»Iz jako stare navade! To je bilo za nadškofa Janeza IC. blagega spomina. Takrat je bil pri Sv. Jakopu vikarij Luka, mlad, čvrst duhovnik, vnet za slavo svojega stanú. Zeló obljubljen je bil ženskemu

spôlu, posebno mlademu. Tiste dni je umrl stari župnik Sv. Jakopa, in župnik je hotel biti vikarij Luka, ki je bil zelo obljubljen ženstvu, posebno mlademu. Ali škof Janez mu ni hotel dati župe, kar je vikarija Luko takó užalilo, da se je očitno uprl višjemu pastirju svojemu. Na trgu Sv. Jakopa je zasádil v zemljo prapor vstaje in pozval ženstvo vse župe sebi na pomoč. To je bila prva in zadnja ženska vstaja, o kateri pričajo listi zgodovine naše. Kakor jeden mož se je dvignilo razljučeno ženstvo, pobralo možem orožje, razdelilo se v kohorte in kakor nekaj amacone bojaželjno obkrožilo vikarija Luko. Zgodilo se je to meseca malega travna 3919. leta, in najzanesljivejši zgodovinarji nam pripovedujejo, da se je nadškof Janez sam tresel na prestolu svojem. Ali vender se vikarij Luka na Sv. Jakopa trgu ni mogel držati dolgo. To pa zlasti zató ne, ker ga ni podpiralo moštvo, zakaj vsakemu zakonskemu móžu šentjakopske župe venderle ni bilo všeč, ako mu je drobna žena lazila za vikarijem Luko.◀

»Kakó se je potem godilo vikariju?« vprašal sem radovedno, ker so me obhajali nekaki spomini iz devetnajstega stoletja.

»Ko se je nabralo okolo 2000 močno oboroženih žensk, vrgel se je vikarij Luka z njimi preko Gradáščice v trnovsko predmestje, kjer ga je ženstvo tudi vzprejelo kar najpresrčneje. Hipoma je imel vojske vsaj 4000 junakinj, oboroženih od nog do glave. Z njimi se je utrdil za Gradáščico in okrog cerkve trnovske. V tem taborišči je dvakrat odbil naskok škofovskih vojakov, in s krvavimi glavami so le-ti bežali pred ženskami. Posebno in na prvem mestu se je odlikovala kohorta 'starih devic', katero si je vikarij Luka izbral za telesno stražo svojo. Ta kohorta je malone vsak dan udarila preko Gradáščice v mesto, kjer sta se širila strah in groza. Že se je menilo, da premaga vikarij Luka nadškofa Janeza, in da posadí samega sebe na škofovski sédež, ali na nesrečo vikarijevo se je v kohorti 'starih devic' vzbudila ljubosumnost. Očitale so vikariju, bodisi upravičeno, bodisi neupravičeno, da kaže preveč simpatij do polkownice, ki je vodila šentjakopsko brigado ženskega spóla. Ker se vikarij Luka menda ni popolnoma mogel opravičiti, uprla se mu je kohorta 'starih devic', z vihrajóчим praporom prekoračila Gradáščico in prestopila v škofovski tabor. Od tedaj je bledela zvezda vikariju Luki, in skoro mu je odbila zadnja ura! Janez IC. sam se je postavil na čelo vojski svoji in z njo potisnil ubogega vikarija z ostanki njegovih žensk k mestnemu zidu za trnovsko cerkvijo. Ali bitka je bila krvava! Oče je usmrtil hčer, sin mater, in mož ženo! Na Zena, bili so silni časi, toda končno je venderle podlegel vikarij Luka. Obkolili so ga na ozidji za trnovsko

cerkvijo, in drugače si ni mogel pomagati, nego da je skočil raz ozidje v veliko globočino, kjer se je pobil do smrti. Sam nadškof Janez je vodil bitko, in ko je bila zmaga dovršena, izdal je takoj splošno pomilostitev za vse krasne svoje nasprotnice. Popóldne tistega dné je šel premilostivi škof iz mesta, da bi se ohladil na polji. Prišel je tudi do tega studenca, in žeja ga je zmogla. Naliti si je dal kupo in jo izpraznil na čast slavne premage. Od tistih dób pa je ostala navada, da pije vsakdo pri tem studenci, bodisi, da je na poti iz mesta, ali na poti v mesto, in sicer pije na slavo premagi nadškofa Janeza IC.!

»Ali se je pozneje uprl še kakšen vikarij?« vprašam radovedno.

»Nikdar več! Nadškof Janez IC. je izdal takoj dekret, da se je mesto razdelilo v tri oddelke. Prvi oddelek je odkazal oženjencem — tu je tudi kapitelj in škofova plača — v drugem oddelku so neomozene ženske — te brani kohorta „starih devic“ — v tretjem oddelku pa bivajo neoženjeni možje. Vsak oddelek je obkoljen z visokim zidom, také da živi popolnoma záse in v nikaki dotiki z drugimi oddelki.«

»Kakó modro in oprezno!« vzklidem začuden. »Potem ni na svetu več tiste pregrešne spolne ljubezni, ki je v prejšnjih dóbah kakor kuga morila človeštvo po zemlji?«

Profesor z vseučilišča Sv. Simplicija zamežikne z levim očesom, pogleda me zvito po stráni in nekaj časa molčí. Napósled mi odgovori: »Spolna ljubezen! Glej, glej, kaj vam je v Sibiriji vse znano! Pri nas poznajo to ljubezen samó učenjaki, katerim so pristopne stare knjige blaženega Antona od Kala. Ali to je stvar, o kateri ne govorimo preradi!«

»Za Boga!« vprašam še, »kakó li se ženite in možite pri vas, ako so posamezni oddelki obzidani také visoko?«

»Lepo in spodobno! O tem se bodeš lahko sam prepričal, ker bodo skoro nabôri za ženitev v obeh oddelkih, kjer so neoženjeni možje in nemožate žene. Ako plačaš primerno pristojbino, vzame te dotična naborna komisija izvestno rada s sabo.«

»Nabor! Nabor!« začudim se. »Ako se prav spominjam, imeli so v prejšnjih časih samó vojaške nabôre?«

»Istina! Ali v našem mestu so se uvedli nabôri za ženitev in možitev, in to zató, da se je baš zatrla tista grozna spolna ljubezen, katero toli pravično obsoja blaženi Anton od Kala v svetih knjigah svojih! Toda čemú bi ti pravil; saj bodeš sam videl vse, ako le hočeš!«

»Ali se o tem studenci pripoveduje še kaj drugega, znamenitega?«

»Posebnega nič. Govori se sicer, da je bil sémkaj pred tisoč in tisoč leti pokopan velik grešnik, ki se ni hotel spokoriti ni na smrtni

postelji. Imel pa je pobožno mater, in ta je toliko časa jokala na gomili njegovi, da se je Bog usmilil grešnika in mu oprostil vse brezštevilne pregrehe. Poveličal pa je gospod Bog tudi materino solzo, da je priklopela kot hladen vrec iz grešnikovega groba!»

Tedaj je začul moj duh glas angelja Azraela. In le-tá mi je govoril: »Poglej na okrog, in spoznaj, kam te je zopet postavila močena roka božja!»

Pred mojim duhom se je pričel dvigati zida obok, više in više, dokler se ni vse izgubilo v jasni zrak. Hipoma je izginilo ozidje, in pred očesom moje duše je ležala v meglo zavita bela Ljubljana, kakor je bila pred 2000 leti. Po blatni cesti se je vil mrtvaški izprevod proti pokopališču Svetega Krištofa. Le malo ljudij je stopalo za pogrebom, in ni ga bilo očesa, v katerem bi se videla solza. Začul sem tudi óno žalostno, tanko zvonjenje s stolpa svetega Krištofa, ki označja vsemu svetu, da je zopet padel klas na tisti vesoljni njivi, kjer noč in dan s svojim srpom neumorno deluje večna žanjica — blede smrt! Hipoma se je tudi odprla zemlja pred mano, in stal sem ob grobu, kakeršne so pred 2000 leti kopali mrličem. In ko je dospel izprevod na mesto, kjer sem stal plah in trepetajoč, odložili so krsto in jo izpustili zemlji v osrčje. In Azraelova roka mi je odkrila vse, in zrl sem v krsto, in ugledal ondu ostanke svojega prvega telesa, kakor so ga pokopali leta 2000. po Kristusovem rojstvu! Takó si me, večni angelj Azrael, leta 4000. po Kristusu privédel do prve moje gomile!

(Dalje prihodnjič.)

Razmere gorenjskih kmetov okolo leta 1500.

Po arhivnih virih spisal Anton Kaspri.

I.

Nova dóba je napočila gorotanskim Slovencem, ko so jih podjarmili Franki. Nemški oblastniki so si usvojili deželo in nje prebivalce ter oboje razdelili med sabo. Kdor se jim je uprl, zaslužnili so ga, da je robotal na polji ali opravljal domača dela. Ščasoma so porobili na osnovi fevdstva malone ves národ, dasiravno so mu pustili stan in svet, dom in zemljo.

Sužnim kmetom je bila dolžnost, da so razven potrebnega živeža oddajali graščaku vse pridelke in obrodke. Sužnik je bil graščaku stvar, s katero je ravnal po svojem razsodku, kakor z drugo stvarjo imovine svoje; smel ga je kakor živino prodati, zamenjati, podariti in ga preseliti drugam. Vrhu tega je bila sužnost dedna in je prehajala od roda do roda.

Težki jarem prvotne sužnosti je zljajšalo blažeče krščanstvo. V starih časih so se sklepale zakonske zveze med sužniki le po volji graščakov. Ako ta ni priznal sklenjenega zakona, tedaj ni bil veljaven; celó pravico je imel, razvezati zakonca in prodati družo. Ta in še marsikatera druga surovost se je končala, ko se je okrepilo in uveljavilo katoličanstvo. Najprej je zahtevala katoliška cerkev, da so se sklepali zakoni po cerkvenih zapovedih, in papež Adrijan († 1159. leta) izrekel je odločno, da se zakonski robovi nikakor ne smejo razporočati. Odslej so prestale samovoljne razveze poročenih sužnikov, in njih otroke so priznavali za zakonske. Le jedna dolžnost je vezala zaročence: morali so graščaku za ženitveno dovolitev plačati ženitnino (maritagium).

Toda ne samó cerkvi, ampak tudi graščakom je bilo na korist, da se je sužnim kmetom zljajšalo breme. Kmetje, s katerimi se je ravnalo kruto in trdosrčno, pobegnili so v mesta in trge, ali pa so se zatekli k pravičnejšim graščakom. Kolikor več kmetov je pobegnilo, toliko več je izgubil graščak dohodkov. Da so sužni kmetje često uhajali v mesta in trge, o tem pričajo vedne pritožbe kranjskih vlastelinov. Ako je hotel graščak sužnika pridržati zemlji svoji, moral se je odreči nekaterim preobtežnim pravicam. Prepustil mu je del zemljiških prihodkov, in odslej je bilo pridnemu hranljivemu kmetu sploh mogoče, pridobiti si osebno posestvo, s katerim je smel ravnati po svoji volji. Ali tudi to olajšilo ni popolnoma zadovoljilo kmeta; zató so morali vlastelini še dovoliti, da je prehajala pravica do zemljiškega uživanja na sužnikove otroke ali sorodnike.

Od XIII. veka so bila vsa zakupna zemljišča dedna; graščine so le jemale od dediča najdebelejšega vola, od vdove najlepšo obleko za mrtváščino, kakor se še dandanes davek plačuje od dedščine.

Še bolj se je uredilo razmerje kmeta in vlastelina, ko so jeli zapisovati dolžnosti in davščine podložnikov v graščinske urbarje. V teh niso bili natančno zaznamenovani samó davki, oziroma graščinski dohodki, ampak zapisano je bilo tudi, kakšno tlako in koliko dnij v tednu je moral posameznik tlačániti. Kar se je določilo, vezalo je do-

tičnika in dediče njegove. Napósled so se razmere tlačánov gledé na davšćino, tlako, posedbo, užitno svojino in dedinsko zapustitev toli zboljšale, da je bilo med kmetom slobodnjakom in tlačánom le malo razločka.

Po takó urejenih pravnih odnošajih se je skoro okreпил kmetški stan. Že v zaćetku XIII. veka stojé povsod sēla, vasí in majhni trgi; zemljo v najodležnejših dolinah in na visokih planinah so ukorišćali. Kmetje, razvršćeni po srenjah, imeli so svoje zборе, pri katerih so se ćitale njih pravice in dolžnosti in razpravljale njih težnje in pritožbe. Ako je bilo treba poravnati prepire, sestavili so posebne komisije, pri katerih so sodelovali njih zastopniki. Prvo mesto v občanih je imel župan, ki je branil pravice posameznih kmetov proti grašćákom in pravice grašćákove proti kmetom.

To uspešno napredovanje so jele ovirati proti koncu XV. veka razne okolnosti; v notranji Avstriji, sósebnó na Kranjskem je pretíla kmetom celó nevarnost, da izgubé vse pridobitve prejšnjih ćasov.

Veliko nadlog so provzročali kranjskim kmetom osebni bójji, kakor tudi notranje in zunanje vojne. Hudi ćasi so napočili deželí kranjski, ko je Andrej Baumkircher s tovariši svojimi razgrajal po deželí. Toliko škode je napravil dolžnim in nedolžnim prebivalcem, da se ne dá popisati. Ker ni Friderik III. storil ničesar, da bi poplašal najemnike Baumkircherjeve, morala je dežela za cesarja plaćati dolgove in najemšćine, ako se ni hotela pogubiti. Naložil se je takozvani o s e b n i d a v e k vsem stanovom. Plaćevali so po svojih dohodkih škofje, opatje, duhovniki, grofje, baroni, gospodje, vitezi, plemenitniki, mešćanje, trgovci, rokodelci, hlapci, vdove in vsak kmet na svojem posestvu po jeden goldinar; kdor pa je imel celó pristavo, po 24 vinarjev; na celem zemljišći 12 vinarjev, gostáć in koćar po 8 vinarjev, vdova polovico tega, kar bi moral plaćati mož, dećki, dećklice, celó dojenci po 4 vinarje. ¹⁾

Skoro po teh zmedah pridere še grozovitejši sovražnik v deželo. Od leta 1471. so Osmani skoro neprestano napadali notranjo Avstrijo, posebno Kranjsko, katero so v 22 letih, od leta 1471. - 1493. oplenili in opustošili osemnajstkrat, ne da bi se jim kjerkoli postavili krepko v bran. ²⁾ Kakšen hrup je bil v kmetih, to pripoveduje letopisec Unrest z nastopnimi besedami: »Po plenitvi so zakrićali vsi kmetje: Zakaj se niso gospodje in plemenitniki postavili Turkom v bran? Zakaj so jim

¹⁾ Unrest, letopis p. 565—569.

²⁾ Prvi turški konjiki so prihruli na Kranjsko leta 1396.

prizanašali? Nemara, da je junaška' gospôda skrivàj potegnila s Turki?« — Ne gledé na škodo, katero so Turki provzročili kmetom, da so jim opustošili polja in travnike, požgali poslopja in hiše, in odvedli jetnike v sužnost — samó leta 1475. so ujeli 20.000 ljudij in požgali 200 vasij — zahtevale so se od kmeta še druge oprave.

Ker jih ni ščutil niti deželni vladar, niti jih ni branilo deželno plemstvo, dasi je bila to obema dolžnost, sezidali so si kmetje sami taborišča. Ogradili so namreč griče ali pa utrdili cerkve; in sèmkaj je pobegnilo kmetsko ljudstvo z imovino svojo, kadar so se bližale tolpe razbojniške.

Razven tega so morali kmetje tlačániti še pri utrjevanji mest in trgov. Cesar Friderik je leta 1475. ukazal vsem prelatom, plemenitašem, oskrbnikom in uradnikom na Kranjskem, da morajo v ta namen pošiljati svoje sužnike in podložnike v mesta, kadarkoli bi zahteval deželni glavár. Z enakim ukazom (dné 23. vinotoka leta 1492.) je naročil vsem podložnikom, bivajočim okolo dve uri hodá od kočevskega mesta, da morajo tlačániti pri obzidavanji in utrjevanji mesta.

Ti ukazi so le zadeli kmete, naseljene blizu mest, toda cesar Friderik je razglasil še drugo povelje, ki je bilo na kvar vsem kmetom.

Znano je, da so imeli v tedanjih časih le meščanje pravico tržiti. Zategadelj in da se odškodijo meščanje za žrtve, katere so prinašali o vojni, prepovedal je cesar kmetom večkrat, da ne smejo tržiti z živino, vinom, žitom in drugimi živili na kmetih, cerkviščih ali drugje zunaj mest. Opiraje se na take ukaze, prepovedala je bleška gospóščina leta 1502. obá sejma pri cerkvi Sv. Jovana v Bohinji; ¹⁾ takisto so dali Rádovljíčanje leta 1515. trikrat oklicati, »da nihče ne smé na kmetih kupovati ali prodajati; kdor prodaja drugje, plača 5 mark šilingov globe;« ²⁾ celó obrtnikom in krčmarjem so prepovedali, da bi obrtovali na deželi.

Silno razljučeni so bili kranjski kmetje zató, ker so si vlastelini trudili svoje dohodke pomnožiti s tem, da so zvišali vse davščine, denarne in osebne, katere so jemali od podložnikov svojih. Omenili smo že prej, da so bile vse dolžnosti in davščine podložnikov in njih upravičene terjatve zaznamenovane v graščinskem urbarji. Toda zaradi

¹⁾ Iz bleškega arhiva VIII. Vire, na katere se sklieujemo, priobčili smo v izvestji muzejskega društva leta 1889. (I.—XII.)

²⁾ XI.: »dass niemant solt nicht verkauffen oder kauffen auf dem gay, sunder in der stat Radmannstorff« i. t. d.

mnogih dolgotrajnih vojskâ, v katere sta bila zapletena Friderik in Maks, nalagalo se je plemiškim posestnikom čimdalje več davkov. Ko plemstvo napósled ni izhajalo z urbarskimi dohodki svojimi, nakladalo je podložnikom davščine več, nego je bilo določeno v urbarjih. Da se iztérjajo redni in izredni davki, katere sta zahtevala cesar Friderik in Maks za vojne svoje, da se dalje pokrijejo troški za dragoceno orožje in se gradovi dobro ohranijo, zvišali so vlastelini vse davščine in vrhu tega uvedli nove naklade in nenavadno tlako.

Često se je pripetilo, da so umorili sužnike, odvedli jih v sužnost, ali da so ti zaradi prevelikih davkov ostavili zemljišča in šli služiti k meščanom ali pravičnejšim graščákom. Ako so ostala zemljišča neobdelana, ako se njive niti niso posejale za silo, odškodili so se graščáki za izgubljene dohodke s tem, da so zahtevali tem več davščin od ostalih tlačánov.

Silno slabo se je godilo podložnikom zastavljenih graščin. Imetniki in upravniki takih graščin so povišali vse davke in sléharo tlako, da bi se le kolikor móči okoristili, dasiravno so bili zavezani z reverzi, zahtevati le davke zapisane v urbarjih. Kadar se je pobirala deželna naklada, katero so razpisali stanovi na posamezne graščine, naložili so graščinski imetniki vsoto, katero bi morali plačati samí, svojim podložnikom; ti so tedaj poleg navadnih urbarskih davkov plačevali tudi izredne naklade. Zaradi takovega tlačénja so se pritožili med drugimi tudi stodvorski občanje v Bohinjski dolini leta 1500.: »Mi tlačánje cesarskega veličanstva prosimo prav ponižno, da nas ne tlačijo, da ostane pri tem, kar je bilo doslej, sicer ostavimo zemljišča, zakaj prehudo nas zatirajo in obtežujejo; često smo potožili nadloge svoje, toda le malo se je obrnilo na bolje.«¹⁾ Takih nezadovoljnih podložnikov je bilo baš na Kranjskem mnogo; ko so namreč izmrli ortenburški in celjski grofje (leta 1457.), zastavil je cesar mnogo graščin plemenitnikom in ministerijalcem.²⁾

Ker so se toli pogostoma poviševali davki, bili so kmetje do cela preverjeni, da se z uplačanimi vsotami okoriščajo le graščáki, ne pa cesar; in to mnenje je vznemirilo celó blagomisleče in zvesto udane podložnike. Takó so se leta 1490. pritožili Selčanje, Ločanje in Želez-

1) II.: »Wir der kays. Majestät armleut piten mit aller vnterthänigkeit vns bey alt herkhomen nit gedrunge werden« i. t. d.

2) Zastavljene graščine so bile v XVI. veku: Bela peč, Rádovljica, Smlednik, Nadkamen, Primskovo, Naklo, Postójna, Vipava, Senožeče, Prem, Planinski grad (Haasberg), Logatec, Predjama, Lož, Reka, Devin, Pazin, Kočevje, Ribnica, Dobro polje, Svibenj, Gamberg, Poljane, Kostel.

nikarji pri brižinskem škofu Sikstu zaradi prevelikih davkov. Za blaginjo svojih podložnikov skrbeči knez je poslal pritožnikom pismo, v katerem jih je poučil o resnični porabi plačanih davkov in zajedno zagotovil, da jih sploh ne misli obložiti z novimi davki, kakor drugi graščaki. »Kolikokrat smo vam odpisali, da nismo obdržali ne vinarja, ampak stanovi prejemajo denar in sicer za vladarja in cesarja našega. Kakó morete tedaj reči, da pobira upravnik denarje záse ali za nas? — Rekli smo tudi našemu upravniku, da ne mislimo nobenega podložnika obtežiti z novimi davki, ali zahtevati od vas, česar niste dajali prednikom našim. Zatorej bodite pokorni in izkažite se našemu upravniku, kakor je pristojno nam in škofiji naši.«¹⁾

Navzlic tem zagotovitlom so ostali kmetje pri svojem prvem mnenju. Še 1815. leta so izrekli bohinjski Česnjičanje v pritožbi, katero so poslali cesarju, da ne bodo dajali nobene naklade. Samó če bi jih cesarsko veličanstvo sámó zahtevalo od njih in v ta namen naravnost poslalo občanom zapečatenó pismo, hočejo radovoljno dati vse, česar koli bode želelo cesarsko veličanstvo, in če treba, žrtvovati tudi življenje in imenje, in mu vselej, ponóči in podnévi biti podložni.²⁾

Iz zagovora bleškega graščaka razvidimo, da so oponosne besede, s katerimi so kmetje graščakom očitali nepošteno poslovanje z deželnimi nakladami, globoko zbudle dotičnike. »Ne dopuščam kmetom, da bi me tožili brez pravega vzroka; toda mogoče je, da niso nekateri samí opravili davkov, temveč zvalili jih na reveže; ko bi hotel, lahko bi imenoval take, ki niso plačali 2 gl. Naj tožijo cesarsko veličanstvo, jaz nisem denarja zapravil, celó na izgubi sem, ker sem večkrat iz svojega denarja kmetom posojal za davek, ne da bi mi povrnili kaj: táko zahvalo imam od ‚poštenih‘ kmetov.«³⁾

Med vsemi vojnamí, v katere se je zapletel cesar Maks I., bila ni nobena pogubnejša kranjskim kmetom in drugim deželánom, nego benečanska. Niti trgovine niti prometa ni bilo, vse ceste in potje, po katerih so Kranjci gonili živino na Laško in vozili žito, platno, sukno in druge izdelke na pródajo, bili so več let zaprti. Poleg tega je cesar po svojem kancelarji vedno zahteval od stanov denarne pomoči, in

¹⁾ »Dopisovalne knjige« škofa Siksta v nadškofijskem arhivu monakovskem; objavil F. M. Mayer v »Beiträge zur Kunde steiermärkischer Geschichtsquellen,« 15. letnik, 1878.

²⁾ Poglej listino IX. na str. 138 izvestja muzejskega društva 1889. leta

³⁾ Prim. list XII. na str. 145. in 146.

če so mu tudi izprva prošnjo odbili, napósled so se mu venderle udali in mu privolili vsaj nekaj terjavščine. Vlastelini in graščinski imetniki so naložili te vsote svojim podložnikom, ki so morali napósled plačati vso naklado. Zató so bili nakladni deleži precéj visoki: zemljáki in polzemljáki so plačevali po 10, 14 in 20 goldinarjev.¹⁾

(Dalje prihodnjič).

Móžu vzórniku.

(Pesniku * * * za dan 19. sušca leta 1891.)

Mnogo videl móž po sveti,
Tebe njih spoznal sem diko,
Duši svoji vértal sliko,
Ki se mi spopolni z leti.
Velik pôsel je — živeti.
Kdor vrší ga brez zavisti,
Brez sebičja — móž je tisti;
S srcem um — glasilo zmage,
Njemu vse so misli blage,
Smotri njega solnčnočisti.

Volje trdne sklep železni
Zlè ovire v prah razdeva;
Ž njim vzajemno mîlo seva
V dušo móžu svit ljubezni;
Tuj mu dih je strastij jezni.
Vsako vzórnó koprnjenje,
Hrana njega je poštenje,
Čustva tajna in očita,
Vsa so v móži plemenita,
Blágo sléharo teženje.

Smotri njega solnčnočisti,
Blágo sléharo teženje,
Delo njemu je življenje,
Vedno móž ostane isti.

Sklep najskromnejši — resnica
Dela dá mu pôlje širo;
Če sréc je móžu mirno,
Kaj mu ljudska govorica!
Zadovoljnost mu družica,
Sreče drag izvòr — trpljenje,
Delo — vztrajno hrepenenje,
Dókler v grob ga zémlje črne
Smrt napósled ne zagrne —
Delo njemu je življenje.

Kakor solnce, ki prisije
Svètlo v jutru od izhoda,
Z nébnega na véčer svoda
Svètlo se za góro skrîje:
Dókler truden ne počije,
Móž takó v kreposti čisti,
Záse ne lovèč koristi,
Kar je vzgojil v krepki duši,
Nikdar v pòdlosti ne ruši —
Vedno móž ostane isti!

Stébor.

¹⁾ X., na str. 139.; XI., na str. 143.

Na stara leta.

Slika.

Spisal Francišek Vrbovščák.

I.

vetoča pomlád je bila.

Solnce je že davno prehodilo daljšo polovico svojega pota na jasnem nebem oboku in sulo poslednje žarke krasno prerajeni zemlji v lepi naróčaj, ko so spremeljali tistega večera prebivalci naše vasi večletno svojo sosedo Štefěsko k večnemu pokoju. Bil je to oskromen pogreb, kakeršnih vidimo le na deželi med preprostim, ubožnejšim ljudstvom. Niti gospóda ni mogel dati priletni Štefě rajnici svoji na zadnjem poti, nikar da bi bil razven pri župni cerkvi ukazal zvoniti tudi še pri četrt ure oddaljeni podružnici Sv. Antona. Molčé in vsak záse tiho molčé, korakali so pogrebci k cerkvi in potem na pokopališče.

Zagrebli so ženo.

Vračaje se v vas, imeli so ljudje razne pomenke.

»Malo solzâ se je potočilo za njo,« velela je stara ženica sosedi svoji in globoko vzdihnila, bodisi ker jo je vezalo z rajnico prijateljstvo, bodisi ker se je domislila starka, da bi tudi njo utegnila zadeti usoda jednake smrti.

»I, kdo li naj bi bil jokal, kdo?« zavrne jo soseda. »Svojcev ni imela nikogar razven možâ; ta pa — saj véš, koliko je moral prebiti pri nji, ubogi Štefě! Ali je bila ženska, kakeršne so druge? Béži, béži! Potlej naj bi se pa solzil za njo!«

»Tisto je res. Ali jaz sem takó mislila — kri ni voda — no, sevéda, kaj hočemo. — Slabosti je imela Štefěska, Bog ji dàj dobro! Toda pustimo jo, naj počiva v miru!«

Zadaj za ženskami so šli možjé; Štefě sam je bil med njimi.

»Hitro jo je spravilo,« pravi sosed.

»Kdo bi si bil mislil!« prikima Štefě in vleče mēni nič tebi nič dalje iz pipe svoje.

»Hudó ti bode pa venderle po nji, je li da, Štefě?«

»Nič!«

In kakor bi hotel potrditi izpóved svojo, potegne Štefě velik oblak dima iz vivčka in ga izpustí v sinji zrak.

»Pojdi, pojdi! Kaj bodeš dejal — nič!«

»Verjemi, sosed, in Bog mi odpústi, da res ne. Ali sem imel kaj drugega pri nji, kaj?« Križe, zgolj križe. Hvala Bogú, da me je rešil!«

»Tudi prav govoriš,« oglasí se tretji. »In umrla ti je o pravem času. Velika noč je pred durimi, lahko se oženiš drugič.«

»Nikdar več!«

»Zakaj ne? Saj ti skoro ne bode kazalo drugače. Rázvlake res nimaš pri gospodarstvu, ali nekaj je vender, in gospodinje je treba pri vsaki pédi zemlje.«

»Nikdar več!« ponoví Štefè. »Delal bodem, kar bodem mogel sam, molil na stara leta in služil nebesa. Bog me váruj neumnosti in sveta Katarina! Prvi zakon je od Bogá, drugi od mesá, takó pravijo. Jaz sem imel prvega čez glavo.«

V tem dospó pogrebci do krčmárja Zelenca. Po vseobče razširjeni šegi naših krajev povabi Štefè pogrèbnike z grobárjem in cerkovnikom vred s seboj na kozarec vina. Drugi pogrebci se pa razidejo domóv.

II.

Tam dólí, že precèj v skrajnem konci vasí, kjer se vije po višini nad njo široka vélika cesta, tam dólí stojí še dandanes Blaža Štefèta preprosto domovanje. Majhna, na pol zidana, na pol lesena hiša in nekaj pedíj svetá pred njó in za njo je bilo za časa, ko se je vršila oskromna naša povest, malone vse bogastvo našega junaka. Sevéda, če bi hoteli do cela natanko popisovati zemljiško imetje njegovo, morali bi že omeniti še lazú, katerega je imel góri nekje za Rávníkom in kratke léhice na Klisu.

Ljudje časih mnogo vedó in marsikaj ugamejo. Takó se tudi prebivalci naše vasí niso bistveno motili, menèč, da je bil spoštovani njih sovaščán in sosed, Blaž Štefè, že izza mlada nekoliko bolj takó — da je imel v glavi menj kolesec, negoli preveč. Bil je rajnega Martina Štefèta sin resnično, kar se tiče razuma, nekako nagnjen k slabemu. Sicer pa vseskozi poštena, dobra duša. Jedina nesreča zánj in za gospodarstvo njegovo je bila ta, da se je slábo oženil, ko je po očetovi smrti prevzel domovanje. Bog znáj, na kaj je gledal! Na denar gotovo ne, saj ga ni imela, na lepoto tudi ne: bila je malo prikupnega lica Jera Žúzljeva. In hudobna, hudobna! O, kakó se je moral pokoriti pri nji ubogi Štefè dolgih dvaindvajset let! Poleg vse slaboumnosti svoje priden in dober gospodar, ki se je trudil in ubijal podnévi in ponóči, moral je mirno gledati, da je ona ležala in Bogú

čas krala; potrpežljivo je moral poslušati najhujša zabavljanja iz nje ust; zmeren in varičen je moral imeti ženo — pijanko. Oskromno domovanje, katero je dobil po očetu, celó to bi bilo šlo pod nič; Štefè sam bi bil moral obupati, da se ga ni Bog končno usmilil in ga rešil, poslavši Jeri — naglo smrt. Kakor navadno ljudi, ki ljubijo pijačo, zadela je tudi Štefèsko srčna káp, takó da so jo pokopali lepega pomladnega dné, kakor smo čuli ravnokar.

Bilo je že precèj pozno, ko je dospèl Blaž Štefè omenjenega večera od Zelenca domóv. Toliko niso pili — tudi bi se ne spodobilo o taki priliki — ali kadar so ljudje zbrani, zlasti pri kozarci vina, tedaj prinese beseda besedo, in čas poteka nenavadno hitro.

Prišedši domóv, léže Štefè, ne zmenivši se ni za luč ni za večerjo, na slabo posteljo in začnè — premišljati. Ne vemo natančneje, kakšne misli so mu rojile po glavi, vendar bi smeli sklepati, da žalnejše nego vesele. Ne zaradi žene, katero je pokopal ravnokar. Blaž Štefè je bil mož, ki je nosil srce na jeziku; verjeti mu smemo, kar je trdil gredoč od pogreba: da bode lahko pozabil dvaindvajsetletnega zakona svojega boljše polovico — Jero Žúžljevo. Ali če je pregledal naš junak vse minulo življenje svoje, morale so mu v tistem trenutku žalne misli prešinjati dušo. Do cela polšesti križ je že imel včrtan na hrbtu, ali nikdar še v življenji ni okusil ónega, kar imenujejo ljudje — srečo! V zorni mladosti mu je umrla mati, zapuščen in osiročen je dorasel, po smrti očetovi je bil hlapec, nikar pa gospodar; žena, katera naj bi mu lajšala trud in trpljenje, grenila mu je življenje, celó tega ni učakal, da bi bil v jedino tolažbo svojo čul iz otroških ust sladko besedo — »oče!« Kaj čuda potem, če se je staral hitreje negoli z leti! Ali v bodočnosti? Malo ga čaka, ali nič boljšega. In vendar: oženil se ne bode več, rešen bode vsaj tega križa. Čemú bi se tudi oženil! Brez take žene, kakeršna je bila rajnica, prebil bode pač lahko. Ali mu je kdaj skuhala pošteno, ali ga je zašila, ocedila in oprala? Kaj še! Kvečjemu se ga je spominjala s hudimi besedami — in sedaj bi se oženil drugič?

Precèj dolgo se je premetaval Blaž Štefè po postelji. Napósled ga vzmore: spanec mu séde na trudno okó.

III.

Potekali so tedni in meseci.

Blaž Štefè je kakor nekdam marno gospodaril na oskromnem posestvu svojem; delal je celó pridneje, odkar je bil vdovec, dasi ni imel nikogar, o kómer bi mogel rêči: zánj se potim in trudim. Toda bilo

je popolnoma umevno početje njegovo. Zakaj rajna Šteféska — Bog ji dal milost svojo — bila je, kakor smo že povedali, ženska, ki je z lenobo in zapravljivostjo svojo móžu bolj jemala srčnost in veselje do gospodarstva negoli množila. Poslej je bilo drugače. Samega sebe je imel Blaž Štefè, samega sebe je posnemal.

Oženil se pa ni.

Če si je moral prej, dokler je še imel ženo, često sam kuhati, prati in šivati, ako je hotel, da je smel med ljudj, pokáj bi takih potrebščin ne mogel opravljati sedaj? Drugih stvari pa — saj takó malo potrebuje sam človek!

Ali prišlo je drugače.

»Tisto bi bilo, tisto,« premišljaj je časih v prostih trenutkih naš Blaž sam v sebi. »Ako bi imel kar takó žensko pri hiši, da bi mi kaj postregla in tu pa tam nekoliko pogospodinjala. Ali take me Bog váruj, da bi bil navezan nánjo! Stanovanje naj bi imela v moji izbici, tjà iz veže na ónem konci in — no, recimo, da bi ji tudi plačeval kake krajcarje za to, kar bi mi storila. To je gotovo — vse bi bilo lepše urejeno pri oglu in okolo opla, ako bi bila ženska res kaj vredna. Kaj bi potem brezskrbneje puščal dom in hodil po delu! Sevèda, kakor hitro bi pa videl, da ni za rabo, ali da se mi véde preoblastno, ali kakor si že bodi, velel bi ji: »Z Bógom!« Takó bi res ne bilo napačno, takó.«

In kaj je verjetneje, nego to, da je Blaž Štefè, kadar so ga obhajale take in jednake misli, nehoté tudi razbiral v modri svoji glavi, kje bi dobil žensko, ki bi mu bila všeč in bi hotela priti k njemu za gospodinjo. Dolgo je ugibal in napósled ugenil.

Pri Spodmélu za župno cerkvijo je stanovala že od nekdanj póstarna ženska. Klicali so jo za Korénovo Lenko. Neomozena zasébnica je tržila z raznimi malenkostimi, bodisi, da je prodajala domá, bodisi, da je nosila po hišah svojo drobnjáv. Nekaterniki so vedeli povedati, da je imela to opravilo le za kratek čas, da bi se ji ne bilo treba ubijati, ker je bila denarna, da je imela denarja po vseh rokavijh zašitega. Drugi sevèda so obsojali táko govorjenje, kakor je to sploh navada povsod in pri vsaki stvári. V nečem pa so se ujemali vsi, ki so poznali zasébnico Lenko Korénovo, v tem namreč, da je tudi ona do tistih dôb, ko je omenja naša povest, najmenj petdesetkrat praznovala rojstvo svoje.

»Le-tá Lenka Korénova,« menil je Štefè, »ne gospodinjala bi morda slábo, če bi se hotela preseliti k mèni.« In takó se je zgodilo, da jo je vprašal nekoč, kaj in kakó; odgovorila mu je ugodno.

Pogodila sta se do dobra, in teden pozneje je ostavila Lenka bivališče pri Spodmélu in se preselila v drugi konec vasi, k Štefétu.

V prirodi se časih na večer čmernega, oblačnega dné nebó razjasní, in baš zapadajoče solnce obsije zemljo, da se obradostí luči njegove vesoljno stvarstvo. Takó je s srečo v življenje posameznikov. . .

Znanec naš, Blaž Štefè, živel je poslej mirno, lepó. V tihem zadovoljstvu so se mu vrstili dnevi in tedni, takó da skoro sam ni védel, kdaj in kakó. Sam je gospodaril, Lenka Korénova pa mu je bila vrla gospodinja, tudi zánj se je brigala mnogo več, negoli sáma rajna žena.

Ljudje pa so semtertjâ govorili čudno . . . Toda ljudje so hudobni, kdo bi jim verjel!

Tisto je bilo vsekakor res, da se je Štefè, odkar je ostavila Lenka Korénova bivališče svoje pri Spodmélu in se preselila k njemu, kakor prerodil v vsem značaji svojem. Prej tih in redkobeseden, vedno bolj tožnega nego jasnega lica, bil je sedaj zgovoren, vesel in dôkaj prijeten družabnik kmetskimi svojim sosedom, kadar se je ob nedeljah popóldne sešel z njimi pri krčmárji Zelenci, ali pod lipo pri Brdétu. Dâ, tudi kozarček odveč ga je rad potegnil ob takih prilikah, potem pa je časih zapel, da se mu je smijalo staro in mlado.

Oženil se pa ni. Ljudje so si pač pravili drugače — toda kdo bi jim verjel! In na stara leta — — Vender ljudska govornica, dasi ne vselej, časih je tudi resnica!

IV.

Cvetoča pomlád je bila zopet.

V nedeljo popóldne se je zbralo pri krčmárji Zelenci lepo število pivcev. Menili so se pri poliči vina o tej in óni stvári; ali glavna oseba, okrog katere so se pletli vsi njih pogovori, bil je nenavzočni — Blaž Štefè.

»Mèni se je vse zdelo, kakó pride,« reče sosed Štefétov in se šegavo namuza.

»Mèni pa bi se ne bilo nikdar sanjalo kâj takega!« pristavi drugi.
»Ta Štefè prismuknjeni!«

»Hahaha,« potrese se tretji, izpraznivši zvrhoma kozarec, »in tisto Lenko Korénovo, tisto staro devico — in sedaj jo bode mor al vzeti!«

»Presneto se je čudno glasilo, ko so ju oklicavali ob desetih! Vse se je muzalo po cerkvi. Kaj bi se ne — hehehe!«

»Potlej pa rêci kdo, da se ne godé čudne reči po svetu! Ali veš, Hrómec, kakó se je rotil Štefè pred letom osovrèj, ko smo mu

pokopali Jero Žúžljevo! ‚Bog me váruj‘, dejal je, ‚in sveta Katarina, da bi si še kdaj natvezel žensko butaro na pleča!‘ Vidite, takó se pravi: ‚Človek obrača, Bog obrne‘, zlasti če v človeku stara kri vzkípí! Sedaj mu je prišlo takó, da bi se Blaž Štefè prijel nebes, ako bi mu bil kdo prerokoval kaj takega. Samó, če je vse res, kar govoré ljudje!«

Sosed Lukec iztrka pipo ob mizni ogel.

»Hudirja, da bi ne moglo biti res! Kaj meniš, da je Štefè pri vseh svojih letih in neumnosti svoji drugačen, nego smo mi? Béži, béži, saj vemo, kakó stojí v katekizmu: ‚Po jednom človeku je prišel greh na svet, in podedovali smo ga vsi, ker smo iz njiju rojeni!‘. Sicer pa, kaj menite, da mu bode res kaj sile, ako se je že zmotil takó daleč, da je moral priti na oklic? Hudobna, pravijo, da ni, in denar ima tista Lenka Korénova, po vseh rokavih ga ima zašitega. Hehe, Blaž Štefè ni takó brezumen!«

»Tisto je nekaj; toda kaj meniš, Vrban, sramota pa vender! Fantje so pri oklici v cerkvi številili, koliko imata oba nad sto let — in taka neumnost!«

»Hm, Bogá naj zahvali Štefè, da ga mara Lenka njegova. Kakó pa bi bilo, ako bi ga tožila, in bi ljudje s prstom kazali za starcem? Hehe, to so reči, reči!«

Takó in jednako so se pogovarjali in prepirali možjé v krčmi, obirali in smešili vdovca Blaža Šteféta. Toda govorica, katero smo čuli iz njih ust, bila je resnica: Blaž Štefè in Lenka Korénova sta bila tiste nedelje prvič na oklicih.

Štirinajst dnij pozneje sta izgovorila v župni cerkvi pred Bogom in ljudmi svoj do smrti nepreklicni »dà«. Rêči smemo: pred množico ljudij; zakaj kdor bi sodil, da ni bilo radovednih gledalcev pri tej poroki, vrlo bi se motil. Staro in mlado, veliko in majhno, prihitelo je pogledat v cerkev ženina Šteféta in drago nevesto njegovo. Imela je lep poročni venec Lenka Korénova; toda stare matere, ki so roke pod predpasniki držèč stikale ondu pred stranskim oltarjem modre glavé, čebljale so takisto, kakor bi bil baš venec nevesti pristojal najslabše . . . In duhovnega gospoda sta premagovala sedaj smeh, sedaj sveta jeza, ko je sklepal z znamenjem svojega poziva póstarno zvezo . . .

* * *

Na stara leta!

In vender se časih tudi v tej dóbi človeškega življenja razjasní dotlój temno in oblačno nebó; tihe sreče zláto solnce posije nánje, da se obradostí srcé človeško njega luči.

Minilo je dobrega pol leta. Kratek čas v občini zgodovini, toda v življenju posámeznicov se toliko predrugači tudi v takó malem presledku. V naši vasi je ostalo tedaj splošno vse pri starem. Pri Štefetu pa so bili poslej na mesto dveh — trije (ljudje imajo bistre oči), in povest pravi, da so bili vsi trije — veseli drug drugega. Lenka Korénova je bila dobra žena, pridna gospodinja; Štefeta se ni sramovala, in on ne nje. Neumorno je delal, pametno gospodaril. Saj je imel dva človeka, o katerih je mogel reči: zánja se potim in trudim. V tretjem bitji družine njegove mu je bila namreč izpolnjena sladka želja, da je čul iz otroških ust ime »oče«. Blaž Štefè je začel okušati nekaj takega, kar imenujejo ljudje srečo.

Kdo bi si bil mislil — na stara leta!

Utrínki.

9.

Veje košate sem zrl,
Drevja ponosnega last:
Vse se združujejo v déblu,
Vsaki pa druga je rast.

Póti življenja ljudem
Vodijo v razne strani:
K smotru nas pravemu vódi
Pot, ki do vzorov drží!

10.

Kádar pri cvetu nam cvet
Jésen mrzčča zatrè,
Nádeja téši nas jedna:
Pómlad jih zopet razpnè.

Cvetom jesénskím nalík
Mnogi premine — značaj.
Bode li drug se porodil?
Možno, a vprašamo, kdaj! . . .

11.

Kamen izdablja bajè
Kaplja pogostna dežjà,
Trša po hipni je plóhi
Cesta, kot prej je bilà.

Groženj osornih izràz
Srcu je plóhe naliv,
Mèhko pogostno svarilo
V srci nahaja odziv.

12.

Slane pogubna je moč:
Kádar pobéli raván,
Séme nebrojno zatrito,
Sad je neštet pokončan.

Slana — krivica svetá!
Koliko vzórnih težénj
Dih nam je tvoj že pomoril,
Koliko blagih življénj!

Gr. Novák.

Na obáli.

(Novela. Spisala Márica.)

(Konec.)

se je zaprto.

Ribar potrka na dôkaj trhla vrata — nihče mu ne odgovori. Potrka močneje, in sedaj vpraša nekdo v koči: »Kdo je?«

Namesto Ribarja se oglasi Jelica:

»Jelica Petrovičeva.«

Précej se odpró vrata, in Jelica stopi z Ribarjem v kočó. Nekako zatóhel je zrak, ker je na jedino okno pritisnjena deska, da brani dežju v kočó. Na majhni mizi gorí svetilka; pri mizi je jedini stol. V kotu je ognjišče in na njem nekaj loncev in skled; v nasprotnem kotu stojí ribičeva postelja, pogrnjena s čedno, belo rjuho.

»Joj, gospodičina, kakšni ste!« začudi se ribič, ko zapazi pri luči, kakó je Jelica mokra.

»In vi tudi«, obrne se k Ribarju. »Précej zanetim ogenj, da se nekoliko osušita. Samó potrпита nekoliko.«

Naglo, kolikor mu dopuščajo leta, stopi stavec k ognjišču, vzame izpod njega nekaj suhljádi, dene vrhu nje dve debelejši poleni, in skoro plapolá dobrodejen ogenj na ognjišči.

»Čujte, gospodičina, ako bi ne bili prišli, moral bi jaz do vas, kar bi mi bilo zaradi starih mojih let težavno in sitno.«

»Res, ali imate kàj važnega záme?« vpraša Jelica.

Sedaj pokaže stavec na mizo, kjer leží poleg luči zvezek popirjev, in pravi:

»Čudijo se ljudje, ob čem živim, ker nikoli ne ribárim; kličejo me za 'ribiča', ker mi ne vedó pravega imena, toda samí vidite, koliko je ribiškega pri mêní. Potrpite, naj še nekoliko podtaknem, in takoj vam povem vse. Gospodičina, zahvalite Bogá za to uro, le zahvalite ga!«

Spogledata se naša znanca, ker ne umejeta starčevih besed; vender da vé stavec kàj več o Jelinih roditeljih, o tem se je Jela prepričala že prej.

Često ga je videla, kakó se je plazil po gozdu in okrog nje dóma. Kadar ga je kdo videl, iskal je suhljádi, ali ko ni bilo nikogar, ogledoval je le in poslušal.

Bil je suh, sklonjen, zarjavelotemnega obraza in popolnoma sivih lás. Z obraza pa se mu je brala dobrotnost in poštenost.

Naj je pripovedoval najžalostnejšo ali najveselejšo vest, govoril je vedno počasi, malomarno, kakor da govóri o vremeni.

Zunaj še vedno razsaja nevihta, in močán grom stresa zemljo.

Ko je ribič preskrbel za gôsta svoja, kar se mu je zdelo potrebno, vzame liste z mize, dene stolíco poleg ognjišča, odkašlja se in pričnè:

»Vedite, gospodičina, da ste Jelica Dolinarjeva in ne Petrovičeva. Berite to pismo, ker imate boljše oči od mène, in zvedeli bode te vse, ker jaz ne pripovedujem kaj spretno.«

Jelica vzame list in jame brati sáma záse, toda ribič jo opomni, naj bere glasno, ker je pismo vážno tudi za gospoda — »ki je ž njo prišel« — pristavi dobrovoljno.

Pismo, ki je obsezalo štiri strani, bilo je pisano hrvaški.

Bile so znancema našima zgolj nerazumne stvari: o neki ladji, o srečnem podjetji, o velikem bogastvu, o prijetnem življenji. Pisano je bilo viharo in strastno. Pretila je strašna osveta komu, toda Jelica ni mogla vedeti, kómu, ker ni bilo nobenega imena. Podpisan je bil samó nekov »Gjuro.«

Začudena in nekoliko nejevoljna na osveteželjnega pisca, dá Jela pismo nazaj, rekoč, »da jo to jako malo zanima.«

»Čakajte, gospodičina,« méni stavec. »Ali to vas bode bolj!« Nató ji dá zvezek popirjev z naslovom »Jelica Dolinarjeva.«

»Berite, to vam piše vaš oče.«

»Kaj véste vi o mojem očetu? Ako sploh še živí?« vpraša Jelica malone neverjetno, vender sluteča nekaj veselega.

»Bil sem nekđaj sluga, in če hočete, priča sreči in nesreči njegovi ž njim daleč tam čez mórje; potem je pa mène poslal sémkaj, in tu sem odkril veliko hudobnost njega, katerega imenujete očeta. Naznanil sem mu to, in od tedaj vé za vse, tudi za vašo ljubezen, katere je vesel, in vé, kakó vas sovraži Petrovič. Skoro pride, da vas reši, da se osveti. Toda berite samí; oče vam bolje piše, nego jaz pripovedujem.«

Jelica sklene brati domá in gré k vratom gledat, ali se je že nevihta polegla.

Odprè duri, ali zdajci se zabliska takó močno, da kričeč odskoči; za bliskom strašno tréšči, in dež se vlije iznova.

Mrak je že legel na zemljo, ko se oblaki pretrgajo in se ploha poleže.

Mlada znanca naša iskreno zahvalita starčka za zavetje; on ju spremi do vrat in kliče za njima:

»Da se vidimo srečnejši tam gôri v vaši hiši, gospodičina!«

Ker ju čaka še dolg pot, jameta Ivan in Jela hiteti po bližnjicah skozi gozd; Jelica komaj diše od strahú, da bi bil Petrovič domá pred njo.

Ko sta že blizu dóma, čujeta živahno razgovarjanje v gozdu ob cesti.

Molčé se pogledata, ko jima priteče naproti vsa preplaščena žena mladega ribiča, katera jima je nosila liste.

»Moj Bog, mrtev je že, mrtev je, Petrovič!«

»Kaj je, za Bóga, kaj govorite?« vzklikne Jelica.

»Vaš oče se je peljal domóv o nevihti, in ko je treščilo takó silno, treščilo je v drevó prav blizu vozá Petrovičevega. Konja se splašita, začneta begati dalje in dalje, voz se zvrne, Petrovič pade čez zid in sicer toli nesrečno, da zdajci obleží. Ni treba tjà, gospodičina, ne; pojdite domóv, ali še bolje, k méni v hišo. Jaz bodem pri njem in moj mož; bodite brez skrbi.«

Jelica je stala kakor okamenela, takó hipoma je prišlo vse to.

Vzprejela je ponudbo dobre žene, povabila Ribarja s sabo, vzela mladi ženi otroka in šla namesto domóv, v ribičevo kočó.

VII.

„O sei mein Freund!“ so schall'ts vom Heuchelmunde
Dem Falschen, der mit heimlichem Behagen
Den Vortheil überzählt von solchem Bunde.
Du traust ihm, und — schon hast du eingeschlagen,
Ein edler Thor! — — — — —

Lenau.

Ko prideta v ribičevo hišico, poišče Jelica najprej luči, spravi zaspanega otroka k počitku, potem pa séde k mizi.

Brati ni mogla, prenemirna je bila; hotela si je nekoliko odpočiti. Ribarja pa je tirala radovednost in želja, da bi vender videl svojo Jelo srečno; zató odprè list. Jelica ga prosi, naj bere glasno; Ivan sluša in pričnè:

»Preljuba Jela, moja hči!

Ne vem, kakó sem mogel živeti toliko časa brez tebe!

Dolgo nisem védel, da živiš, mislil sem, da si me tudi ti zapustila in šla za materjo svojo; dolgo nisem védel, da živiš — dolgih petnajst let! Zapuščén nisem imel nobene duše razven Slaka, starega sluge, kateri jedini mi je ostal zvest.

Pet let je že, kar vem, kakó so me oslepáрили, kakó so mi ugrabili najdražje imetje, ali vender, zvédel sem tudi, da živiš ti, draga moja Jela!

Od tedaj sem dobro poučen o tebi, poročal mi je zvesto Slak, ki je neznan naseljen blizu tebe.

Vem o jedini tvoji tolažbi, o tvoji ljubezni do blagega mladeniča, kateri ti je že dolgo jedini zaščitnik. Komaj čakam srečnega trenutka, ko vaju bodem mogel blagosloviti in združiti.

Sedaj čuj mojo povest; prepričaj se, da sem res tvoj oče in da nisem mogel doslédj priti v domovino.

Bilo ti je šele leto dnij, ko sem se ločil od tebe. Odpotoval sem v jutrove dežele, ali muditi se nisem mislil dolgo.

Težko, kakor bi védel, da se poslavljam za vselej, ločil sem se od svoje žene, matere tvoje, in ona, kakó je jokala! Oklenila se me je okolo vratú in ihtela, in takrat si se vzbudila ti in pričela glasno plakati, kakor bi umela, kaj se godí.

Sedaj mi je jasno, zakaj je tvoja mati takó jokala; takrat sem nje žalost pripisoval samó slovesu.

Imel sem v službi knjigovodjo, zvédenega, lokavega možá. Znal je sladko govoriti, slikati lepo in veselo bodočnost v bogastvu, opisovati tujino v vsem nje blesku — izkratka, védel se mi je prikupiti. Bil mi ni podložnik, prijatelj mi je bil.

Z materjo tvojo se je védel uljudno, nekoliko laskavo, kar sem pa pripisoval njegovim letom in izkušnji v družbah.

Tvoja mati, Jela moja, ni ga mogla trpeti. Prosila me je, naj ga ne vabim v hišo — ali imenoval sem jo neuljudno, očital ji, da je negostoljubna, in prvič ravnal proti nje volji — nesrečnik!

Udala se mi je, vzprejemala ga uljudno in prijazno, toda često sem jo videval, kakó si je skrivaj otirala solze. Vpraševal sem jo, zakaj joče, toda bila je preponosna, da bi me iznova prosila tega, kar sem ji odrekel. Šele pozneje sem zvédel, da se je drugače védel z mojo soprogo, kadar ni bilo mène domá; ali ona je molčala, ker je vedela, kakó sem zaslepljen.

Navdušil me je za veliko podjetje, pri katerem bi bilo v nevarnosti do malega vse imetje moje. Dolgo sem se upiral, toda končno sem se udal.

Napravil sem ladjo v jutrove dežele, on naj bi pa v Trstu opravljal trgovske pôsle. Vzel sem s sábo nekaj móž, ki so se mi kazali udane, toda izdajice so bili vsi razven Slaka.

Imeli smo do cela neprijeten pot po slabem morji, vender smo že hvalili Bogá, da nas je otél, ker smo že bili blizu Odese, kjer bi se ustavili za delj časa.

Samó še jedna noč!

Pokoja želján, šel sem počivat, ker se nisem več bal nevarnosti. Noč je bila lepa, nebó jasno, posejano z brezštevilnimi zvezdami, mórje mirno, da se je ladja po njem zibala, kakor po olji.

Šel sem na krov, poslal v duhu materi tvoji in tebi srčen pozdrav in šel spat.

Spominjam se, da se mi je baš sanjalo, kakó vaju rešujem iz velike nevarnosti, ko me vzbudí Slak, da ladja gori. Hitro grem na krov, ali prepričam se, da ni rešitve. Kličem svoje ljudi, toda bilo ni nikogar; domislim si, da so vsi dobri plaváči razven mène, in zemlja ni bila daleč.

Plamen me je že dosegel — omedlél sem — vzbudil sem se tam na obáli, kraj mene je bil zvesti moj Slak, kateri me je rešil.

Pisal sem o nesreči svoji précej njemu — prijatelju svojemu in prosil hitre pomoči, da se započeto delo nadaljuje, ali pomoči ni bilo.

Pisal sem drugič njemu in soprogi svoji. Za nekoliko tednov dobim pismo od njega in v tem list, katerega sem pisal svoji ženi. V njega listu pa strašno novico, da je moja žena od žalosti umrla, in skoro za njo tudi hči Jela.

Nesramen hudobnik, da bi prej prišel do namena svojega, pravil ji je o moji nesreči in pristavil, da sem tudi jaz poginil v ognji, saj o mène ni duha ni sluha.

Ko sem zvédel, da sem izgubil, kar mi je bilo najdražje na svetu, ko sem védel, da me v domovini ne čaka zvesto srce, sklenil sem ostati v tujini.

Čemú se vračati domóv, mislil sem si, kjer bi me vsak kraj, vsako drevó, vsak kót mučil z minulostjo in me spominjal srečnih dnij!

Ostal sem torej v tujini. Pisal sem nekolikokrat knjigovodji svojemu, ali odgovoril mi ni. Živel sem brez namena; čemú in za koga naj bi se trudil in mučil? Šele zvesti moj Slak me je moral opomniti, naj se resno poprimem dela.

Pričel sem, vse siloma — ali vse mi je uspevalo, čudno uspevalo. Tržil sem dalje z vsem svetom, le s Trstom nisem hotel imeti pôsla. Takó je minilo petnajst let, mène cela večnost.

Neizogibna prilika nanese, da sem moral po trgovini svoji kreniti proti Trstu.

Sam nisem hotel. Dal sem povelje Slaku.

Ladja je bila že pripravljena za odhod, jaz sem stal na luki, dajal še zadnja naročila, ko pride pred mène Slak z neznanim človekom in mi pravi: »Prosi me, naj bi ga vzeli s sábo v Trst, siloma hoče odpluti z našo ladjo, ali jaz ga nečem, ker ga poznam.«

Ko čuje tujec, da ga pozná, iztrga se mu iz rók in zbeží. Za nekaj trenutkov je odplavala ladja, in jaz sem se hotel vrniti v mesto, kar vidim nekaj korakov od sebe, kakó vlečejo mornarji nekoga iz mórja. Stopim bliže in spoznam možá, ki je silil v Trst.

Radoveden ga ukažem prenesti v svoje stanovanje. Tresla ga je huda mrzlica, in zdravnik je majal z glavo. Jaz sem pa sedel pri njem in mu stregel. Bledlo se mu je, govoril je čudne, mēni nerazumne stvari.

Kakó ostrmim, ko čujem svoje ime!

»Užgè naj se od zdolaj, kjer spí Dolinar, takó je ukazal Petrovič; mi vsi poskačemo v mórje in plavamo do kraja, ladjo z gospodarjem pa prepustimo usodi. Hej, že gorí, dobro sem zanetil! Hej, Dolinar, lahko noč! Zvesti Slak, z Bogom!«

Planem kvišku, pozabivši, da imam bolnika pred sábo, stresem ga in zakričim kakor lev:

»Povej, govóri, kar si zdaj blebetal, sicer —«

Nesrečnik me samó srepó pogleda, strese se in molčí.

Strašen sum me obide; iztežka sem čakal, da se mu zdravje obrne na bolje. Toda stavec je péšal od dné do dné. Ko se je nekoga dné zavedal, izdal sem se mu, in tedaj mi je povedal strašno novico. Moj knjigovodja Petrovič je podkupil možé, da so ladjo zažgali, obetaje jim mnogo denarja. On, kateremu sem stregel, zažgal je ogenj. Ali Petrovič ga je oslepáril, in on se je hotel osvetiti. Tedaj sem zvédel, da Petrovič še žíví; prisegel sem, de mi mora pred oči.

Naznanim Slaku, kar sem zvédel, in mu naročim, naj o Petroviči pozveduje, kolikor more. Kar mi je odkril, to je neverjetno, satansko.

Soproga moja je neprestano žalovala po mēni mislèč, da sem mrtev. Petrovič jo je miloval in se hlinil, kar se je dalo, da bi mislila drugače o njem. Ali ni se hotela vtolažiti. Vidèč, da izlepa ne opravi ničesar, lotil se je sile.

Kazal ji je oporoko s ponarejeno mojo pisavo, katero naj bi bil pisal jaz pred odhodom, v kateri sem vse svoje imetje prepustil zvestemu svojemu prijatelju, če se poročí z mojo ženo in bode skrben váruh nji in tebi, Jelica!

Branila se je dolgo, napósled se je vender udala in se poročila ž njim leto dnij po moji nesreči. Udala se je zaradi tebe, Jela, da ti zagotóvi srečno prihodnjost. Uboga žena moja!

Sovražila je svojega možá, ta pa je bil zadovoljen, da jo je imel v svojih rokah. Ali samó leto dnij.

Prisvojil si je mojo hišico na proséški cesti, kjer sva poléti prebila toliko sreče s tvojo materjo, in si jo prezidal v grad, kjer bivaš ti sedaj.

Tebe je pa sovražil, ker si moja hči, ker mu morda budiš vest, ali pa se ti maščuje, ker ga je sovražila tvoja mati.

Vse to mi je storil on, prijatelj Petrovič, katerega si ti imenovala toli dolgo očeta! Vem, da te namerja poročiti s Svetkom, ali ne bój se, to se mu ne posreči.

Mož, katerega imenujeta le ribiča, to je zvesti moj Slak, kateri si je izvolil ubožno kočó tam na obáli, da opazuje neznan in neopazovan, kaj se godí.

Jaz sem v teh petih letih prav pridno delal, spravljal vse imetje svoje, katero je bilo tu in tam, uredil vse in zdaj pridem, Jela, da te po dolgem času pritisnem na srce, dete ljube moje Jele!

Gjuro Dolinar.«

Zjasnilo se je popolnoma. Skozi okno ribičeve kočé je posvetil ščip. Ribar odloží prebrani list, prime Jelico za roko in jo molčé véde k oknu.

Nema sta zrla v lepo noč, in Jela je naslonila glavo na Ribarjevo ramo.

»Očetu se ne bode treba osvetiti,« šepnila je kakor v sanjah, in Ribar je dejal: »Bolje takó, ostane vsaj neomadeževan!«

VIII.

Po morjá neskonéni vodi
 Ólnič meni drag veslá.
 Kodar hodi, kodar brodi,
 Oh, povsódi
 Duša moja ga spremljá ;
 Kodar brodi, kodar hodi,
 Stó prošnja
 Iz srcá
 Zanj pošiljam do nebá.
 S. Gregorčič.

Naznanila sta očetu Petrovičevo naglo smrt. Dva dni pozneje dobí Ribar Dolinarjev list s prošnjo, naj se takój odpelje v Odeso, kjer se snideta, ukreneta nekaj potrebnega in se potem skupaj vrmeta v Trst. Težko je bilo ljubimcema slovó, ali tolažila ju je nádeja, da se ločita le za malo časa.

Dan za dnevom je čakala Jela novice o ljubljenci in očetu; dan za dnevom je zrla daleč tjà na mórje, ali še ne ugleda drage dvójjice.

Bila je pri ribičevih. Slak je tudi pustil ubožno svojo kočó, slekel siromaško obleko in iztežka pričakoval Dolinarja.

Nekega jutra dobí Jelica nastopni brzójav:

»Sedaj sva v Pulji, okolo dveh popóldne prideva v Trst.

Dolinar — Ribar.«

Jelica je šla takoj domóv, poklicala ribičeve s sábo, da so vse pripravili za slovesen vzprejem.

Ko sta venderle prišla, ni se mogla Jelica nagledati lepega bradatega možá — očeta svojega, in Ribar ni bil hud, da je česče gledala zarjaveli obraz Dolinarjev, nego njegov; saj je očeta tákó dolgo pogrešala — uboga Jela!

Dolinar je takoj prodal posestvo na proséški poti, preselil se čez zimo z Jelo in Slakom v Trst, spomládi pa kupil lepšo vilo na nasprotni stráni Trsta.

Tudi tu je bil gozdíč prijeten in vabèč.

Skozi gozd so se milo razlegale Jeline citre, katere je s prijetnim altom spremljala, pojóč:

»Tik mene na travico sel je,
In nisem mu rekla nikar;
Za roko me rahlo prijel je,
Braniti ni bilo mi mar.«

Tedaj je prišel Ribar, in nista se več bala, Jela ni več tožila, in vzdramil ju ni iz sladkih sanj Petrovičev zlobni posmeh!

Moja cvetíca.

Cvetíco hranim dražestne bóje,
Toda, oh, velo;
A kádar gledam jo, srce móje
Več ni veselo.

Kakó se zopet mi v prejšnje sanje
Zataplja duša!
Radóst iz dóbe pijè nekdanje
In ból okuša.

Za sliko slika mi v duši vstaja
In zopet pada;
A ko pred máno se to poraja,
Ne vstaja náda!

In kje ubóžcu mi je dobiti
Močí takóve,
Ki, véščá náde mrtvé buditi,
Na dan jih zóve?

Zamejski.

Naši vaščanje.

Spisal Podgoričan.

IV.

a Visečem v Krájinji je živel nekđaj Nosétov Lukec. Kadar je prišel v našo vas, popustili smo otroci igre in šli za njim kakor čebele za medom. Kričali smo in ga klicali po imeni, nekateri so mu pa dejali: »Copernik! Copernik! Lukec, copraj, copraj!« Ničesar na svetu ni Lukec črtil takó kakor čarovnice. Ime sámo ga je že raztogotilo, in kakó je bil šele razljučen, ako mu je kdo dejal: »Copernik! Barve so ga izpreminjale, na čelu so se mu napele žile, goste obrvi se ježile, iz očij pa so švigali pogledi, hudí kakor strele. Vzdignil je palico in planil za ónim, ki mu je rekel »copernik«. Ali kakor bi presekal, obstal je Lukec, strmél srepíh očij na tlà, kjer sta ležali dve slamici, travici ali paličici navzkriž, hudo zaklel in se odmeknil za nekaj korakov. Pripognil se je in začel pretikati palico pod koleni in med nogami, zraven pa nekaj govoriti. Razumela se je le besedica »los«, zató so dejali, da Lukec »losa«. Ta zagovor je bil po Lukčevem mnenji najboljša bramba, najizvrstnejši pomoček proti čarovnicam in njih početju. Križ pa, pred katerim je takó hipoma obstal, bil je čarovniško delo, katerega človek ne smé prestopiti. Ko je »odlosal«, pozabil je jeze svoje in šel zopet dalje po svojem poti; mi sevéda za njim, in »losanje« se je ponavljalo nam v zabavo, ker smo poslušali skrivnostno govorjenje njegovo in gledali, kakó se mu zvija staro teló in kakó ročno pretika palico. Takšen križec je že marsikoga obvaroval njega palice, ne samó nas dečkov, ki smo mu nagajali, ampak tudi ženske, katere so hodile na njegovo njivo kradoma osat plét. Ko je videla takšna ženska, da gré Lukec s palico na njivo, pobrala je hitro dve šibici, in ko je prišel do nje, zbežala je nekaj korakov dalje in pustila šibici navzkriž. Dočim je Lukec »losal«, naplela je že nekaj pestij, in ako je še prišel za njo, vrgla je drugič križec prédenj.

Lukec ni bil velik; držal se je tudi nekoliko prihuljeno. V obraz je bil zeló odljuden. Imel je kljukast nos, nad hudimi očmi pa góste in košate obrvi. Hodil je obut. Hlače je imel kratke in platnene, sukňjo pa od kozjega marša. ¹⁾ Za trakom na klobuku je nosil brinovo

¹⁾ Tkanina od kozje dlake in preje. Jako trajno oblačilo.

vejico, katera naj bi ga varovala urókov. S seboj je imel vedno tudi palico, toda le od divje rože ali babjega zoba, kakor pravijo v Krájiní. Palica se ga nikdar ni držala dolgo. Ako jo je le odložil, že je kdo naredil nánjo križec, in potem se je sevéda ni doteknil po nobeni ceni.

Hodil je v »ris«, toda pravil je vedno, da mu vrag ne prinese denarja, ker nikdar ne zadene prave noči in ure.

Lukec Nosétov je bil tudi goslar. Imel je lepe javorjeve gosli. Rad je godel, toda najrajši samemu sebi. V družbi je igral le redkokdaj. Ne vé se, kje je dobil gosli in kakó se je naučil gósti. Pri nas ne pomnijo nobenega goslarja razven Lukca, in tudi sédaj ni nobenega. Gosli je prinesel neke pomládi, ko se je vrnil na Viseče. Imel je navado iti vsako jesen po svetu. Kam, tega nihče ni védel, ker ni hotel nikomur povedati. Zahteval je vselej potni list po vsem svetu in še nekoliko dalje. Malone sléharno pomlád je prišel domóv po odgonu. »Šupali« so ga, kakor se je izražal, ker je hotel videti cesarja.

Pozneje, ko se je sprl z bratom in jel sovražiti ljudi, kateri so ga vedno dražili, postavil si je leseno kočó v gozdu vrhu Sešin; »na Pleši« se pravi ónemu kraju. Ondu je samotaril odslej, godel si za kratek čas in prekopaval prhko gozdno zemljo, kamor je vsejal prosá in ovsá. Najbližji sosedje so mu bili tuleči volk, plašna srna in druga gozdna divjácina, katero je imel rajši nego ljudi. V vas je zahajal redkokdaj. Zgrešil je tudi popolnoma dneve, in videli so ga že, kakó je ob nedeljah drva sekal.

Spomládi, meseca vélikega travna, prišel je gotovo vselej v našo vas, kjer je cerkovnik Petriček ljudem kri puščal, da si je tudi on dal puščat. Takrat je vselej pri Štéhci na Visečem pil tri dni s Petričkom, za katerega je plačeval. Poklical ni nikdar več vina nego malo mérico, toda prinesiti ga ni smela nikoli ženska, takó se je bal čarovnic.

Ne vé se, ali še živí.

Nekaj let je že, kar ga niso videli. Neke pomládi je zopet pil pri Štéhci na Visečem; s seboj je imel tudi gosli, katere so se mu bile takó obljubile, da ni mogel prebiti brez njih. Godel je in se prepíral s pivci, ki so mu nagajali. Izgubil je že palico in tudi »losati« je moral nekolikokrat. Šel je iz krčme in položil gosli na klop. Pride nazaj, séde na svoje mesto in pije. Pivci molčé, in Lukec se ozira, kje bi ugledal káj sumnega. Kadar mu je kdo káj naredil, vselej so drugi molčali in se muzali. Lukec ogleduje in ogleduje, toda ne opazi ničesar. Prime gosli, da bi zopet godel. Gode nekaj časa — kár mu počí struna. Drugo hoče napeti, tedaj pa obrne gosli in ugleda na

spodnji stráni vrezan križec. Osupne in izpusti gosli iz rólk, kakor bi bil prijel za kačo.

»Moje gosli!« zakriči glušeče in pogleda pivce z groznimi očmi, iz katerih odseva sovraštvo in zaničevanje. Zgrabi gosli, vstane izza mize in stopi sredi sobe. Pivci mislijo, da bode zopet »losal« in zato se mu smejejo.

»Grohóci se, seme coperniško!« krikne ljuto, zavihtí na vso moč gosli in jih trešči ob mizo. Žalostno so zabrnele strune in popokale, gosli pa so se razletele po sobi pred osuple pivce. Lukec je stisnil zobé in srepo gledal na razbite kósce; težko je sopel, in hipoma so se mu potočile solze. Nihče ne more izpregovoriti. Plaho se pogledujejo, in vidi se jim, da jih je groza, da jim je žal, ker so se hoteli samó šaliti.

Lukec prime lólk, zlomi ga na kolenih in ga vrže na mizo.

»Náte, coperniki; sedaj uganjajte svoja zlodejstva!« vikne zamolklo, nató vrže Štêhcu mošnjo z denarji, iznova pogleda razbite gosli in zbeži iz sobe. —

Zvečer so videli ljudje, kakó se góri na Sešinah žari. »Lukčeva koča gorí!« kričali so ljudje. Nekaj jih je šlo góri, toda našli so na Pleši le kúp žrjávica. Nosétovega Lukca pa ni videl nikdo več!

Dalmatinske povesti.

Spisal Igo Kaš.

I. Stipo.

Dlaziti se med strmimi skalami in ostrimi ploščami razpokanega kamenja, katero ure hodá pokriva prvo planoto nad levim bregom Cetine reke — poskakovati in viti se med grmovjem bodečega brinja, nizkih gabrov in hrastičev za ovčami in kozámi, bila je usoda mlademu Stipu. — »Za poljedelstvo ni sposoben,« dejala je mati, »saj izpridi vse, česar se dotakne; toda najrajši postaja pri delu in se ozira po dolini in bregovih, kakor da jih ni videl še nikdar.« —

»Naj tedaj bravino pase,« odloči oče.

Dolgočasno se je marsikomu zdelo življenje Stipovo; ali dolgočasno ni bilo! Na nizki glavici, ki preseza kamenito zemljišče za nekoliko metrov, imel je trinajstletni pastirec svoj »grad«. Ondu je vladal čedi svoji, ondu je bival najrajši.

Pod brdom teče med zelenimi bregovi bistra Cetina, ki nabira vode svoje pod velikanskimi stenami golega Dinare. Na desnem brégu se prostira širna ravnina; razsežne šume visokega trstja in gostega ločja, bogati travniki in pašniki jo krijejo, visoke topoli stojé ob jarkih, ki izvajajo močvirne vode; góste vrbe obroblijaó skrajne njive, in v grmičji prepevajo radostni slavci.

Z griča svojega razgleduje Stipo kričeče jate potujočih divjih rač in gosíj; igraje in glasno letéč se podé ptice močvirmice okolo drzajočih čed — in kadar se bliža večer, razlega se po vsi ravnini neumorno regljanje neštevilnih žab.

Velikanske gole višine se vzpenjajo za zelenimi griči, ki se dvigajo na robu daljne doline; proti vzhodu, za hrbtom njegovim, pa kipí z mnogimi drágami in dolinicami vrhoviti Prolog, pravi Parnas dalmatinski, kar se tiče temnih jam in skritih brlogov, bistrih vrelcev in — mogočnih Vil.

Mnogobrojne povesti o Vilah, o pobratimstvu in njih udanosti do pobratima, vzbudile so v duši Stipovi hrepenenje, da bi kdaj ugledal belo Vilo. Takó hrepenéč se je plazil po pečinah góri do temnih gošč, v samotne soteske, kjer izvirajo čisti studenci; ali nikdar ni srečal zlatolasih belih ženâ, odetih s tankim ovojem. Niti óne kače ni videl, ki nosi zlato krono na glavi, dasi je nahajal dôkaj »zmij«, tudi ónih rogatih modrásov.

Ali ni se dal prestrašiti. Vedno iznova je pohajal na samotne višine, v najtemnejše brloge, preiskaval vse razpoke in jame, da bi našel zaklade domišljije svoje.

Nekega dné, ko ravno iztika po gostem grmovji, ugleda pod visečo skalo razpoklino, iz katere mu svéti lučica. Glasno mu jame bíti srce, ko se ji bliža; napósled pa se osrči, stisne se skozi razpoko in stojí v prostorni jami.

Toda okó mu ne vidi milo nasmihajoče se Vile, temveč srepó zročega možá, kateri ga prime za rame, da mu skoro sapa poide. »Kdo si? Kaj hočeš tukaj?« zakličé ljuti mož drhtečemu dečku, in roke njegove ga držé kakor železni oklepi. »Kdo vraga te je privédel sém?«

Skoro si oddahne Stipo in odgovorí brez strahú: »Stipo sem, očetov pastir, in preiskaval sem te razpoke, da najdem stanovanje lepíh Vil! In ti si Vrano, ki nosiš očetu duhana.«

»Stanovanja lepih Vil iščeš? In našel si mène!« nasmeje se Vrano.
 »Toda ker sedaj poznaš mojo jamo, zahtevam, da je nikomur ne izdaš,
 da celó ne zineš o nji!«

Ali zdajci ga obide misel, da bi lahko rabil Stipa za pôsle svoje:
 za pregledovalca in stražnika. Ponudi mu nekoliko žoltih, dišečih duhanovih listov, naj jih ponese očetu. Dovolí mu tudi povedati, kdo mu jih je podaril; ali o jami ne smé ni črhiniti. »Zvečer namerjam ponesti nekoliko blagá v Senj,« nadaljuje Vrano — »lahko bi mi služil.«

Stipo ga radovedno pogleda: »Reci, kakó!«

»Pogledati moraš, ali ni proti Senju stražnikov — saj jih poznaš — in poróči mi vse natanko. Dalje moraš stopati pred mano nekoliko sto korakov, in ako ugledaš stražnika, zazvižgaj jedenkrat in pojdi dalje svojim pôtem, da nikdo ne sumniči ničesar« . . .

»Ali se bojiš stražnikov?« vpraša deček.

»Ne bojim se jih ne; ali sitni so, pregledajo mi vse in mi pokvarijo blagó. In to mi je na škodo, véš?« . . .

Deček ga umeje in storí vse po njega zapóvedí. Brez ovire pri-
 nese Vrano svoje blagó v skrivíšče.

To je bilo Stipovo prvo tihotapsko dejanje. Ščasoma so ga Vrano in njega drugovi naučili raznih prekán, in imel je jako bistro glavo. Često je iznenadil učitelje svoje z novo zvijačo; kadar so bili v hudi stiski, našel je rešilen pot, ko so drugi že obupali.

Nekega dné leží Vrano s pomagači svojimi in mnogim duhanom blizu Livna. Tudi Stipo je pri njem; zakaj oče mu je na prigovor Vranov dovolil, da mu pomaga pri »trgovini«. Stražnikom pa je nekdo ovadil tihotapce, in prehod iz Bosne v Dalmacijo čez Prolog je bil težaven, ali celó nemogoč. Tedaj ogovori Stipo gospodarja svojega: »Hm, jaz bi že védel, kakó pridemo lahko in brez izgube preko meje v Senj; ali potreboval bi dveh, treh tovórov.«¹⁾

»Vse ti bode, samó zahtevaj!« odgovorí Vrano zadovoljen.

Tretjega dné v jutranjem mraku ječé Vrano in njega »sotrudniki« pod težkimi bremeni s Prologa po beli cesti. Stražnik ugleda sumnjive nosáče in opozori nánje vse tovariše, ki se brzo poskrijejo, da bi zalezli te »lupeže«. Ko pridejo Vrano in drugovi na óno mesto, ustavijo jih in jim snamejo vreče, da jih preiščejo. . .

Nekoliko kesneje prideta dve ženski po cesti; obé gonita težke tovóre drv na čvrstih oslih.

Prekanjeno se nasmehe mlajša déklica na cesti stoječemu stražniku; ta stopi k nji in jo rahlo vščipne v lice.

¹⁾ Osli ali konji, ki nosijo tovóre.

»Rano si se napolila, déklica!« reče ji in se postavi prédno.

»Pústi me, gospod, hiteti moram, da se vrnem opóldne domóv!«

»Tedaj pa hiti, ti krasna ,jabuka'!« reče ji stražnik, ko odhajata obé . . .

V tem času so preiskovali mnogoprešite vreče zajetih tihotapcev. Mirnega obraza, malone začudeni, odpnó ti spone in razvežejo vreče: drugega ni v njih, nego čista volna, katero hočejo nesti na trg, kakor zagotavlja Vrano.

Stražniki jih morajo izpustiti.

Toda Stipo — to je bilo mlajše deklè — prinesel je tovóre svoje, v katerih je bil najlepši duhan, umetno povezan v drvena bremena — čez cetinski most in po ozki stezi do Karakašice, majhnega sela daleč od pota. Ondu shrani blagó, in nekoliko pozneje ga vzprejme Vrano.

»Ti si premeten dečko,« vzklikne Vrano vesel; »ne bode ti brez koristi, tretjina dobička je tvoja!«

Stipova čeda ima že dolgo časa drugega pastirja. Zakaj dober je bil zaslužek pri Vranu, takó da se oče njegov ni več upiral novemu razmerju.

Izpočetka je pohajal Stipo iz zgolj radovednosti k tihotapcem; pozneje ga je veselilo tajno to delovanje in nevarno življenje. Končno se mu je toliko privadil, da je strastno čakal časa, ko zopet odrinejo čez mejo na nova podjetja. — Po Vranovi smrti je delal sam záse neutrudno in kar najdrznejše.

Predno je mislil, slul je za najprekanjenejšega ptička vse okolice; kàr bali so se ga vsi stražniki. Lokav je bil, da nič takega. Ljudstvo si je pripovedovalo razne čudne stvari o njem, da umeje izpremeniti zabranjeno blagó v karkoli si bodi, da je lahko neviden, kadar hoče, in še marsikàj drugega.

Neopisno mirnega obraza je ob večerih pohajál med mestnimi izprehajalci. Zdajci potegne mehur izza pasa: »Gospodine, eto vam lepega duhana, pokusite!«

Oblečen je bil po domače, ali jako izbrano. Poznal je dobro óne, kateri bi kàj kupili od njega . . .

Gospod, kateremu je ponudil duhana, pokusi ga.

»Daj, Stipo, da vidim,« reče drug.

»Koliko stojí?«

»Ne mnogo, gospodine, óka po dvainpetdeset (dva goldinarja in 50 novč.). Donesel sem ga iz Čitluka« i. t. d.

Nedolgo, in že prodá nekoliko ók, katerih na večer skrivaj pri-
nese kupcem.

Sevéda ima lep dobiček. Priljubljen je vsakomur. Povsod nahaja
ljudij, hrepenečih po njegovem »žoltem«.

Tudi v pomórska mesta je zahajal pogostoma. Neznano je bilo
vsakomur, kakó je prinašal blagó vánja; kàr nenadoma se je prikazal.
Vedeli so vsi, s čim se bavi; ali pri njem ni bilo nikdar móči zasačiti
zabranjenega blagá.

Čestokrat se je napotil Stipo v notranjo Bosno ali Ercegovino,
in tedaj je prenašal blagó, prodajal ga in se ni dôkaj tednov vrnil
domóv. Ali koliko nevarnostij, koliko truda je moral prebiti! Zdaj po
negaznih drágah in jarugah, zdaj čez goré in pečine; danes po góstih
šumah, jutri po golih vrhuncih, vedno ponoči in v megli, vedno v
nemiru in stráhu! Često je moral bežati v vódo in iztežka utekel smrti;
vender ga je vse to še bolj užigalo za nova podjetja — polagoma pa
je ginila imovina, katero je podedoval po roditeljih svojih.

Ali nekaj je začelo vplivati nánj in mu zavirati tihotapstvo:
Stipo se je hotel oženiti. Metin oče ni maral nemirnega življenja in mu
ni hotel dati hčere svoje. Torej se je moral poboljšati. Meta se res ni
branila čvrstega, živahnega možá; lépo vedenje njegovo ji je bilo kàj
všeč.

Ko je minila zima, in se je ravnina cetinska pokrivala s krasno
odejo zelenih trav, belih zvončkov in svetlomodrih morskih zvezdnic,
ko so ozeleneli logovi po bregéh, delal je Stipo kakor najboljši kmet,
da so se čudili vsi ljudje. O tihotapstvu niti govoril ni; hotel je
pokazati svetu, da zná tudi krepko delati.

Prvo, kar se mu je posrečilo, bilo je, da se je poročil z Meto.
Kàj lepó mu je uredila pohišstvo. Srečno in zadovoljno sta živela,
sejala in žela, kopala in kosila, kakor je zahteval letni čas . . .

Poletje se je nagibalo h koncu. Prišel je čas, ko prejema tolsto
listje duhanove rastline lahni zlati odsev, ko prikazuje posamične žolte
proge, ko se od peclja razprostira rmena meglica dišeče zrelosti . . .
Kakor lovcu na severu ne dá mirú, kadar rmené in bledé listnate
gošče, rjavo otemné hrastovi vrhovi, kadar se bukve svetijo rdeče, in
bréze blišče svetložolto, takó ni dalo mirú Stipu, ko ga je pozdravila
sapa jesenska. Neizrecno hrepenenje mu obide srce; nemiren pohaja
od dóma do vinógrada, od hleva na njive. . . Vsa ljubezen Metina
in srčna nje udanost ga ne umirita več — navzlic žalostnim Metinim
pogledom odrine nekega jutra čez Prolog tjá v Bosno . . .

Meti so zdaj napočili žalostni časi. Dolgi tedni so prešli, predno se je Stipo vrnil za malo časa, in takrat je bil ali nenavadno vesel, ali pa neznošno slabe volje. Pogostoma ga je Meta prosila, naj ostane domá; smeje jo je odvrčal. Ali prinašal je domóv vsakojake stvari, snoví za obleko, zlatnino in drug lišp, toda časih samó raztrgano oblačilo, utrujeno teló in hudo nejevoljo — in nekoč o božiči celó prestreljeno levico! Kakó je Meta vila roke! »Kroglja bi te lahko zadela v prsi — ostala bi vdova, in otrok bi ne bil videl ródnega očeta!« — To svarilo in rana sta ga prisilila, da je delj časa ostal domá. In ko je pomladno solnce v ravnini sevalo na zelene, modre in bele slike milih cvetic, položila je teta Jera Stipu nežno dete v naróčaj — in on ni védel káj početi ž njim. Smijal se je in rekel: »Prav takó veči, kakor galebi v ravnícáh!« . . .

Dokler je trajal pomladni in poletni čas, bil je Stipo dober in vesten hišni gospodar; delal je kakor najumnejši kmet. Bavil se je največ s sadjarstvom in živinorejo. Bilo ga je veselje gledati, kadar je privezaval mládo drevje, ali krmil živino; največ sreče pa je imel z bučelami, katere so bile posebno bogate tega leta.

Ali toliko da je pospravil strd, toliko da je dozorelo grozdje in so padali orehi iz očrnele lupine, obšel ga je nemir, prav takó, kakor pri pticah potovalkah dôli ob Cetini. Domá mu ni bilo ostati, niti Meta, niti mali Niko s črnimi svojimi očmi ga nista mogla obdržati na dômu. Ostavil ju je in se odpravil na skrita pota svoja.

Nekega večera, ko stopa iz Neretvine-ravnine pri Mostaru po cesti, držeči na planjavo, kjer se prostira širno »Mostarsko blato,« sledé ga turški zaptije. Ko vidi, da ni móči zbežati, izpusti bréme v globoki prepad, kjer izvira med velikanskimi skalami potok Jasenica, in korači nedolžno dalje. Primejo ga venderle zaptije in ga vedó nazaj proti Mostaru. Takrat je bilo še jako nevarno, ako je kdo prišel v pest turškim stražnikom — dasi po nedolžnem.

Stipo se je takoj odločil uteči in je preudarjal, kakó bi zvršil to namero.

Ko torej o večernem mraku pridejo do Huma, kjer ob pečevitem obnožji šumi Neretva, skoči po bliskovo za pečino na bregu, sname odejo z ráme, in predno poskačejo zaptije raz kónje, zavije težek kamen v obleko in ga vrže v vodo, da zašumi daleč na okrog; sam pa zleze pod izdolbeno pečino in se skrrije.

Menèč, da je skočil jetnik v ledeno reko in da zopet priplava na koprino, tekó zaptije, konje na vajetih za sabo vodèč, ob reki

nizdolu, in ko vidijo po strugi plavajoče oblačilo, mislijo, da je ubegli Stipo, in ajde! za njim . . .

Stipo pa zleze izpod skale in se odpravi v mesto. Mimo frančiškanskega samostana na drugi strani, ob Radobolje-potoku dospè proti večeru po temnih klancih zopet na óni kraj, kjer je pustil blagó; najde ga nepoškodovano.

Turki pa so ga Bog vé koliko časa iskali na bregu Neretvinem.

Od livanjske strani je Stipo nekđaj utihotapil blizu sto ók (oka = $1\frac{1}{4}$ kg) duhana, dasi je bil nekoliko dnij prej naznanil, da prinese ta in ta dan mnogo duhana preko meje.

Sevéda so prežali nánj; ali zaman.

Nakupil si je obilo mehurjev. Te je napolnil z duhanom in jih takó dobro privezal ovcam, namenjenim za senjski sejem, da jih ni nilo móči zapaziti, ko so drugo jutro pognali góste čede ovác preko meje v Senj.

Pozneje se pripelja Stipo na vozu, polnem volne in surovih kóž. Preiščejo mu voz do zadnjega žeblja, njega do skrajne niti, ali sevéda ne dobé ničesar zabranjenega — na njem. »Vidiš, ni se ti posrečilo!« reče mu jeden stražnikov ponosno.

»Ej, kaj, saj še ni večer!« nasmehne se Stipo . . .

In na večer, ko sreča ónega stražnika pri Senji, ponudi mu najboljšega duhana, rekoč: »Posluži se, to ti je lep duhan, šele danes došel!«

»Tedaj vender!« vzklikne stražnik osupel. »In koliko si prinesel?«

»Okolo sto ók,« odgovori óni.

»Ali kakó?« povprašuje stražnik radoveden.

»Ovcé so mi ga nosile!«

»Čakaj, tožil te bodem.«

»Toži, kakor hočeš; naj se vam smejejo ljudje. Saj niste zasačili nikogar!« odgovori mu Stipo, ko odhaja.

Bilo je grudna meseca; goré so bile pokrite s snegom, po dolinah, posebno v ravnini Neretvini pri Metkoviči, bilo je pa še vse zeleno, zakaj tam malokđaj vidijo sneg in led. — Pri Ljubuškem so ga ujeli na poti, ki vodi ob robu strmega prepada. Od jedne strani so došli ercegovski orožniki, od druge dalmatinski stražniki in védli so ga v Ljubuški. Moral je nesti tóvor duhana, katerega je imel na ramenih, ker so orožniki mislili, da je zločinec, katerega so iskali prav takrat. In to mu je bilo na srečo. Zakaj pokazalo se je, da ni zločinec in — zaradi duhana — dejali so — ne zasluži kazni, ker ni zabranjeno po Ercegovini nositi duhan! Stražniki dalmatinski so za-

htevali; ali sodnik ga je oprostil, rekoč: »Ako bi iznova hotel z duhanom preko meje, ujemite ga in ga odvedite v Metkovič.«

Takih prigodkov je doživel mnogo; ali kaj mu je bilo do vseh nevarnostij — bal se je samó, da bi ga ne zalotili.

Stipovo življenje je bilo res dvojno. Pol leta je delal kakor vesten gospodar sredi rodbine svoje, katera je z léti narasla na petéro glav, drugo polovico je prebil kakor tihotapec v gorah in na potovanji, borèč se z raznolikimi nevarnostimi.

Leta so prešla. Slučaj je končal njega dvoživno delovanje . . .

Bilo je nekega dné v pozni jeseni. Najstarejši sin Niko je pasel očetovo čedo prav ondu, kjer je tudi Stipo nekdanj prebil mladostne dni. Stipo koraka po cesti s Prologa in nese kàr neprestrašen blagó, na katero so prežáli stražniki. Ustavijo ga. Ali Stipo se vzdrami iz mislij — skoči na stran in teče med pečinami in grmovjem proti jami, katero je podedoval po Vranu. Po nesreči je pasel prav tedaj Niko po ónih brdih čedo svojo. Ko uzrè človeka, bežečega s težkim bremenom preko góre, skoči na pečino in ko spozná očeta, prestraši se grozno, ker si ne more pojasniti, zakaj takó beží.

Za Stipom pa kriči stražnik: »Stoj, sicer ustrelim za tabo!«

Nenadoma zavije Stipo prav tjà, kjer stoji njega sinek. V tem hipu počita dve puški, deček vzkrikne in se zgrudi ravno pred očeta.

Na vso moč vrže ta svoje brème v grmovje in prestrašen poklekne k ranjenemu otroku.

»Kje imaš duhan?« velé pritekli stražniki.

»Nimam duhana,« reče Stipo, »ali vi ste mi ubili otroka.« —

Vsi se trudijo z Nikom in ga nesó v Stipovo hišo.

»Usmiljeni Bog!« vzklikne Meta, ko ugleda bledega dečka, položenega na posteljo. Neizrecno žalostna gleda na možá, kateri nima tolike moči, da bi ji razložil nezgodo. — Nema se zgrudi poleg postelje in nema streže ranjenemu otroku.

Zdravnik, katerega so hitro pozvali, naznani, da rana ni nevarna, in da deček skoro okreva. Ali mnogo tednov je moral ležati na postelji, in počasi, počasi se je celila rana. Stipo in Meta sta mu stregla vestno in kàr najudaneje; óni dnevi, katere je moral Stipo prebiti pri sodišči, zdeli so se mu največja kazen v življenji.

Povedal je ženi, kakó se je pripetila nesreča. Odslej nista več govorila o nji. Meta mu ni tožila srčne bolešti, in prav ta nema udanost mu je provzročevala neizrecne muke. Nastopna zima je bila Stipu najžalostnejša, kar jih je ućakal. Ali ko je ležal sneg samó še na

visočinah sosednih gorâ, ko je bila vsa ravnina podobna velikemu jezeru, po katerem so se razpeljavale jate divjih râc, tedaj je zapustil Niko bridko ležišče in mogel stopati do okna, pri katerem je zrl na vstajajočo prirodo.

Pri tej priliki reče Stipo v kotu sobinem ženi svoji:

»Milost božja mi je ohranila otroka. Kakó bi mogel živeti — morilec ródnega sina?«

»Izkušnja nebeška je bila,« odvrne Meta z mirnim glasom, »bo-diva hvaležna!«

»Umejem te, predobra žena moja, in nema tvoja prošnja mi je svéta. Odpovedal sem se že davno nestalnemu življenju. Danes ti povém, da vas ne zapustim nikoli več!«

Hvaležna ga pogleda Meta, in solza iskrene radosti se zablišči v nje očesi.

Zdaj priskačejo drugi otročiči v sobo, in najmlajše dete prinese šopek nežnih pomladnih cvetic.

»Glej, Meta, novo življenje se budí,« reče Stipo, podarí šopek bledemu dečku in ga poljubi na čelo in lice . . .

Opustil je Stipo nevarno življenje. Bil je odslej delaven kmet in je vso skrb posvetil dômu in družini svoji.

Ker je videl mnogo svetá, umel je mnogo. Kar se je dalo, izboljševal je imetje svoje. Velik mu je vpliv na sosede. Čisla ga mlado in staro; mir in zadovoljnost vladata v dômu njegovem.

Biser.

V valovih sinjih biser tone.
Ovéva tiho sên ga zlat,
V zlató ga kuje carske krone,
Kraljicam niza ga na vrat.

Pod solncem jutranjim od bléska
Gorí neskončna morská plan,
Z obale sinje zrnje péska,
A biser v morji je — temán.

Bistràn.

Národne stvari.

I.

Vraže v tržaški okolici.

Priobčil D. M. Obalovič.

(Konec.)

IO.

Radar se prikaže zvezda repatica, mislijo, da pridejo velike nesreče. Razven tega, da naznanja bolezní, lakoto in potrese, pravijo, da bode »zvezda z metlo« pometla ljudi z zemlje.

II.

Ribičem ob barkovljanskem obrežji je pred nekaj leti malone vsak večer nagajal »škrat«, kateremu so rekali »hudič«. Bival je navadno pod sedanjo trdnjavo »Krečič« nad pobrežjem v Barkovljah. Nekoč so ondu naši ribiči baš nastavili mrežo, kar priletí médnje velik ploščat kamen in pade v mrežo. Ribiči so se hitro vrnili domóv, vedoč, da jih nadleguje »hudič«. — Često so tudi videli zajca, ki je vedno ob bregu hodil za njimi. Grozno so se mu lesketale oči; neprestano je gledal na ribiče.

Omenjeni škrat je vedno dražil uboge ribiče. Smijal se jim je, rogal se, zvižgal in lučal kamenje. Ali sedaj ga ni videti in slišati; morda si je izbral drug brlog. Na ónem kraji, kjer je bival, videli so nekateri ribiči ponóči luč. »Tam pa denarji cvetó,« pravi domače ljudstvo, »in škratljíč jih ima v oblasti.« One denarje lahko »vzdigneš« na večer pred sv. Ivanom ali »kresnim večerom«. Toda kdor bi hotel »vzdigniti« denarje, moral bi biti popolnoma nedolžen, zakaj škrat bi mu odkril in očital sléharo pregreho.

12.

Štakor. — Čudno ime, kakeršnega ni izlepa v národnih vražah. Pred nemnogimi leti je prebival »štakor« v Barkovljah. Bil je jako majhen, z zeleno suknjico in rdečo kapo. Stanoval je na neki njivi pri morji, kjer so ga videli vsi domačini. Škode ni delal, samó nagajal je časih. Ko je lastnik óne njive pripravljaval pastí od kamenja za ptice, naredil mu je »štakor«, da so mu vsi kameni padali po rokah. »Štakorja« so videli pri različnih poslih. Nekoč je skakal po

polji, drugič je pasel konja svojega. Nekateri ljudje so ga videli, kakó je med najstarejšo uro in pólnevom sušil cekine na solnci. Pravijo, da so ti cekini krvavi, in »štakor« jih menda postavlja na solnce, da bi se kri posušila.

13.

Molàvar je najstrašnejša kača, kar jih pozná domače ljudstvo. Nekateri ga prištevajo tudi modrásom. Spoznati ga ni težko, ker ima na glavi rdečo »rožo« (grebén) kakor petelin. »Molàvar« pa tudi zvižga in sicer jako čudno in grozno. Pravi »molàvar« ima tudi v glavi demant, ki je silno svetál in velik ter vreden dókaj milijonov goldinarjev. Ubiti ga ni lahko, ker je sapa njegova takó huda in strupena, da te umorí že pol ure daleč. Vender se ga ubraniš, ako greš proti vetru. — Pri velikanskem kamenolomu v Sosljanu (Sestiana) za tržaško lukó je »molàvar« samó s sapa umoril pet ljudij. Napósled so ga ustrelili. Podoben je bil velikemu modrásu, toda demanta ni imel v glavi.

14.

Kdor vé za ptičje gnezdo, ne smé o njem nikomur govoriti pod streho, sicer bi gnezdo gotovo »kača izpila.« Te vraže se držé zlasti otroci.

15.

Kadar kdo najde zakopan denar, ne more se précej razveseliti in réči, da je že njegov. Ti denarji so namreč zakleti, in čuva jih največ hudič ali škrat; časih pa so tudi svojina »trpečih duš«. Ako najdeš takšen denar, rešiš dušo iz vic. Sevéda moraš znati potrebne »besede«, da vzdigneš zakopani zaklad.

Književna poročila.

II.

Bibliografija slovenska. Slovensko knjigarstvo od 1. januarja 1889. leta do 1. januarja 1890. leta. Sestavil Ivan Tomšič.

(Letopis »Matice Slovenske« za leto 1890. str. 237.—255.)

Po kakšnih načelih pa se v »Matičinih« letopisih zaznamenujejo posamični proizvodi s številkami? Odgovor: Po nobenem. To lahko dokazemo iz vsakega letnika, kolikor jih je. Ne samó, da to znamenovanje ne rabi

po enakem skupnem načelu v vseh letnikih, nego celó v jednom in istem letniku ne veš, znači li številka posamezna dela, ali zvezke, ali snopiče. Ako misliš, da so s temi številkami zaznamenovana pojedina dela, motiš se. „Družba sv. Mohorja“ izdaja delo, kateremu je naslov: „Življenje preblažene Device in Matere Marije in njenega prečistega ženina svetega Jožefa. Popisal Janez Volčič, duhoven ljubljanske škofije.“ Ne vem, je li to delo že dovršeno, ali ne; vendar dosedaj se nahaja to jedno delo v slovenski bibliografiji zabeleženo pod številkami 1520., 1650., 1803., 1977., 2134., 2255., 2397. in 2587., torej pod osem številkami, in ako izide še nekaj snopičev, smemo se nádejati, da bode to delo v naši bibliografiji navedeno vsaj desetkrat. Kar sem tu povedal o Volčičevem delu, to velja tudi za Erjavčeve „Živali v podobah“, za Starétovo „Občno zgodovino“, za dr. Tavčarjevega „Slovenskega pravnika“, i. t. d. i. t. d. . . . Tiskar J. Krajec v Novem Mestu izdaja „Národno biblioteko“. V tej biblioteki je izšlo pet snopičev „Kranjske čbelice“. To jedno delo je navedeno v jednom in istem letniku bibliografije pod 5 številkami (1665., 1666., 1667., 1669. in 1670.). Leta 1885. pa so vsi štirje snopiči (XIII.—XVI.), „Národne biblioteke“, v katerih je izšla „Babica“ Božene Nemcove, navedeni pod jedno številko, namreč pod številko 1817. Utegnil bi kdo ugovarjati, da je v teh štirih snopičih združena jedna povest, ónih pet snopičev „Kranjske Čbelice“ pa obseza samostojne sešitke, in da je zató upravičeno znamenovanje štirih snopičev „Babice“ z jedno številko, a petih snopičev „Kranjske Čbelice“ s petimi številkami. Zakaj pa je dr. Tavčarjev „Slovenski pravnik“ naveden pod mnogimi številkami, ko je vendar tudi ta knjiga jedinstvena knjiga? Ali morda zató, ker ni ves izšel v jednom letu? V letopisu za leto 1888. je zabeleženo 6 snopičev iste „Národne biblioteke“ pod jedno sámo številko, namreč 2234. — Ti snopiči pa obsezajo: „Spisje“. Priredil P. Miklavc. „Beatin dnevnik“. Roman. Spisala Lujiza Pesjakova. „Grška mythologija“. Poslovenil Lavoslav Koprivšek. Pod to številko je torej navedenih troje po vsebini popolnoma različnih del od različnih pisateljev. Leta 1885. pa so navedeni zvezki „Národne biblioteke“, ki obsezajo različna dela, vsak záse pod številko 1814. do 1816. — Pod številko 2270. in 2415. so navedeni „Jos. Stritarja zbrani spisi, VI zvezkov.“ Teh debelih šest zvezkov je torej navedenih pod dvema številkama! Leta 1886. pa sta navedena dva zvezka „Josipa Jurčiča zbranih spisov“ pod dvema zaporednima številkama istega letnika. Takisto leta 1884. dva zvezka „Spisov Kristofa Šmida“ pod dvema številkama (1674. in 1675.). Pod številko 1832. nahajamo v letopisu za leto 1885. zabeležene tri zvezke dela, kateremu je naslov: „Odkritje Amerike. Predelal H. Majar“ i. t. d. (162 + 141 + 133 strani). V istem letniku pa tudi dva zvezka dela: „Duhovno pastirstvo i. t. d. Spisal Anton Zupančič“, pod dvema številkama,

namreč 1866. in 1867. V letopisu za 1886. leto pa čitaš pod številko 2001. knjigo: „Domača čitalnica. 1.) Cerkvica na skali i. t. d. V Ljubljani 1884. 2) Plačilo sveta i. t. d. V Ljubljani 1885.“ Tu imaš dve publikaciji, ki niti nista izšli v istem letu, pod jedno jedino številko! Jedna sama številka (2430.) navaja „Koroške bukvice i. t. d. Izdaja in zaklada Filip Haderlap Jurjev v Celovci. 7., 8., 9., 10. in 11. snopič.“ Publikacij „Slovenske Talije“ pa imaš n. pr. v letniku za leto 1889. pod jedno številko zabeležena dva zvezka, ki obsezata sedem glum.

Iz navedenih primerov lahko razvidiš, da tekoče številke, kakor jih nahajaš v naši bibliografiji, ne značijo pojedinih del, zakaj videli smo, da se nekatera dela nahajajo zabeležena pod množino števil, druga pod jedno številko, časih pa da je celó več različnih del navedenih pod jedno številko. Da niso pod jedno številko navedeni zborniki, kakeršni so n. pr. „Národna biblioteka“, „Krištofa Šmida spisi“, „Josipa Jurčiča spisi“, „Glasi katoliške družbe“, to vidimo iz tega, da ti zborniki nimajo samó v različnih letnikih bibliografije različnih števil, nego da imajo v istem letniku ali po jedno številko (kakor n. pr. publikacija „Dramatičnega društva“ št. 1251., ki obseza tri zvezke „Slovenske Talije“), ali pa po več števil (primeri v istem letniku številke 1257. in 1258. kjer sta navedeni dve brošurici, izdani od „Katoliške družbe za Kranjsko“, naslovljeni „Glasi katoliške družbe“). Da številke ne značijo pojedinih zvezkov, niti pojedinih sešitkov ali snopičev, za to smo navedli góri lepo kópo primerov, ki bi se dala še znatno pomnožiti, in lahko se poučimo iz nje, da v jednom in istem letniku naše bibliografije znači posamična številka zdaj ves zbornik, zdaj pojedino delo, zdaj poedin zvezek, zdaj poedin snopič, narobe pa, da so izvzemši pojedine snopiče, pod večjim številom števil zabeleženi nekje zvezki, drugod dela, tretjič zborniki, kakor se je bibliografu baš poljubilo. Vprašamo torej, ali imajo številke te bibliografije tudi najmanjšo vrednost? Ali si človek sestavi iz teh števil tudi le približno sliko o količini slovenskega knjištva, kar ga ugleda beli dan v teku jednega leta in o razmerji, v katerem je ta količina s količino publikacij v prejšnjih letih? — Utegnil bi me kdo vprašati, kakó pa bi bilo beležiti posamične zvezke in snopiče ónih del, katera izhajajo po več let? Saj neko številko morajo venderle imeti! Jaz pravim, da teh tekočih števil prav nič treba ni, ker nimajo nobene vrednosti, kakor sem baš pokazal. Bibliografija naprosto navaja vse tiskopise, kar jih izide za leto dnij pod ónimi razpredelki, pod katere spadajo po vsebini svoji. Kakó naj se torej konstatuje število tiskovin (Druckwerke), izšlih v jednom tečaju? Bibliograf bode uvrstil vse knjige slične vsebine pod dotični razpredelek (recimo n. pr. pod „Zemljepisje“) in bode na konci dodal pregled po tem-le obrazci: „Izšlo je

novih del 5 v 3 zvezkih (5 snopičih), 2 sešitkih, 4 listih
 del, v prejšnjih letih začetih 2 „ 2 „ (4 „ 3 „ — „
 Vkupno 5 zvezkov (9 snopičev), 5 sešitkov, 2 lista“.

Na konci vse bibliografije pa bode zopet posnel števila iz pojedinih razpredelkov in bode dejal: „Leta 18 . . je izšlo
 novih del 60 v 85 zvezkih (160 snopičih), 23 sešitkih, 25 listih
 del, v prejšnjih letih začetih 15 „ 20 „ (35 „ 16 „ 10 „
 Vkupno 104 zvezkov (194 snopičev), 39 sešitkov, 35 listov“.

Potem pa bode sestavil bibliograf poleg statistične tabele za dotično leto tudi še primerjalno tabelico za lansko leto in primerjalno tabelico za književno produkcijo od neke izvestne dōbe. Takó bode zvedel čitatelj resnico in si mogel ustvariti pōjem o literarni produkciji in o napredku ali nazadku njenem. Seštevati pa mu bode samó številke ónih del, katera v jednom tečaju bodisi izidejo cela ali pa začnó izhajáti. Nasproti pa bode sešteval zvezke, sešitke in liste i novih i prej začetih del. Nekatera dela pa izhajajo v snopičih, katerih večje število tvori jeden zvezek. Takó n. pr. je izšel Starétove „Občne zgodovine za slovensko ljudstvo“ leta 1888. XII. snopič, ki obseza poleg poslednjih stranij 4. zvezka, stran 1.—80. petega zvezka. Leta 1889. je izšel XIII. snopič imenovane zgodovine, ki obseza stran 81.—240., letos pa XIV. snopič, ki obseza stran 241. — do konca istega zvezka. Mnogo knjig sicer ne izhaja takó pretrganih. Ali ker knjig, izhajajočih v posamičnih snopičih, toda razdeljenih v večje zvezke, ne smemo navajati po številu nesamostalnih snopičev, nego po številu samostalnih zvezkov, zató navajaj bibliograf pri takih publikacijah v jednom letu samó število ónih zvezkov, katerih je izšel naslovni list, število snopičev pa pridéni v oklepju. Ako kakega leta ni izšel noben nov zvezek dotičnega dela, kakor n. pr. leta 1889. samó XIII. snopič Starétove „Občne zgodovine“, postavil bode bibliograf v računskem pregledu število snopičev samó v oklep. Recimo, da izide kakega dela v jednom letu 3. snopič 1. zvezka, 1., 2., 3. snopič drugega zvezka, 1. in 2. snopič tretjega zvezka, tedaj bode postavil bibliograf, ker sta tega leta izšla dva naslovna lista zvezkov, za to delo te-le številke v račun:

„Delo v prejšnjih letih začeto 1 v 2 zvezkih (6 snopičih) — sešitkih — listih.“ Ako potem izide v prihodnjem letu 3. snopič tretjega zvezka, 1., 2., 3. snopič tretjega zvezka, postavil bode v račun:

„Delo v prejšnjih letih začeto. 1 v 1 zvezku (4 snopičih) — sešitkih — listih.“

R. Perušek.

(Dalje prihodnjič.)

Slovniški razgovori.

II.

(Dalje.)

Druga točka, gledé na katero se nikakor ne morem udati g. kritiku, dostaje se njegovega nauka o rabi dovršnih glagolov v pravem ali, kakor veli on, trajnostnem ali durativnem sedanjiku (prim. njegovo književno poročilo v lanskega »Zvona« št. 11.). Ondu razvijana teorija podira vse tisto, kar smo zmatrali od Miklošiča počenši za jedino pravo, neovržno pravilo, pojavlja-joče se ne samó v slovenščini, ampak v vseh slovanskih jezicih; podira vse to, čemur nas je učila vsaka novejša slovenska slovnica, in čemur nas uči — primerjajoča slovnica slovanskih jezikov.

G. prof. L. P. sam priznava, da je partija o perfektivnih in imperfektivnih glagolih izvestno najtežavnejša v slovenski slovnici, ker je v tem poglavju še marsikatero vprašanje nerešeno. Smeli bi tedaj pričakovati, da bi nas, ko že govori o tej partiji, seznanil tudi nekoliko z raznimi nazori, ki so se izrekli o nji; saj on ni prvi, četudi morda dandanes jedini, ki zagovarja rabo glagolov dovršnikov v trajnostnem sedanjiku. Bistroumni Kopitar razpravlja že v slovnici (1808.), tedaj še kot samouk, to vprašanje (Grammatik str. 302. sled.) in opozarja na razliko med tedanjo slovensko govorico — nota bene: Kopitar je bil Gorenjec — in med češčino, ruščino i. t. d. gledé na rabo dovršnikov. Na strani 311. veli: »Den Krainer muss es befremden, wenn er hört, dass z. B. strelím, fkozhim, vsdignem, vmerjem, oblézhem fe, vmiem; poklízhem, svéshem, pokáshem; sturím, vjámem, vdarim, vershem, bey den Böhmen, Russen u. a. Mit-Slaven eben so viele *Futura* sind: ich werde (einmahl) schießen, springen, heben, sterben, mich ankleiden, waschen, rufen, binden, zeigen, thun, fangen, schlagen, werfen. Bey uns sind das lauter *Präsentia* (freylich *perfectiver* Bedeutung, da es Praesentia von dieser Art Verbis sind), und bedeuten ich schiesse (einmahl), springe, hebe, sterbe etc. und machen ihr eigentliches Futurum mit bódem (bóm), nämlich bom strelil, bom fkozhil, vsdignil, vmérl, fe bom oblékel ich werde schießen, ich werde springen u. s. f. — « Tudi Metelko se dotika rabe dovršnikov v trajnostnem sedanjiku, naslanjajoč se zvečine na Kopitarja; v »Lehrgebäude« (1825.) na strani 130. modruje takó-le: »Die Verba perfectiva enthalten immer durch die ganze Conjugation den Begriff der Vollendung oder des Ausganges der Handlung, ohne den Nebenbegriff der Dauer oder der fortwährenden Handlung, und eben deswegen kann man nie mit einem perfec-

tiven Zeitworte auf die Frage *was machst du?* antworten; denn auf diese Frage erwartet man eine Beschäftigung oder Dauer der Handlung, welchen Begriff aber das perfective Zeitwort nicht enthält. Dessenungeachtet liegt in dvígnem, umørjem¹⁾, se oblčnem, umijem, pokličem, zvějem, pokájem, sčjem. u. s. w. der Begriff des Futurums nicht, wie bey den Böhmen, Russen und einigen andern Mitslawen, sondern vielmehr des Präsens. Freylich könnten uns diese fragen: Wie kann denn bey euch das Zeitwort, welches den Begriff der Dauer oder der Währung nicht enthält, eine gegenwärtige Zeit haben? (Popolnoma upravičeno vprašanje; tem menj povoljen pa je odgovor Metelkov:) Ohne uns hierüber in die Folgerungen einzulassen, sagen wir nur: Insofern, als man sich den Ausgang der Handlung gegenwärtig denkt, hat es bey uns eine gegenwärtige Zeit.*

Niti Kopitar niti Metelko se ne zavedata dovòlj jasno razločka med pravim (trajnostnim ali durativnim), neomejenim ali aoristiškim in pa historičnim sedanjikom. Kaj čudo, če tudi tej nepravilnosti slovenščine, zlasti gorenjščine nista pogodila bistva, niti ji prišla do živega; saj pa tudi za njiju o primerjajoči slovnici slovanskih jezikov ni bilo ni duha ni sluha, ko niti posamezni slovanski jeziki niso bili preiskani dovòlj točno. Ali da se dovoljno razjasni ta odstop ek nove slovenščine od prvotnega slovanskega, še sedaj večinoma veljavnega pravila, zato ne zadošča malo jezičnofilozofskega umovanja, temveč treba tudi historičskega razmotranja; zakaj to vprašanje ni samó načelno ali logičsko, temveč v prvi vrsti zgodovinsko. — Kolikor se je dalo z logičskega stališča ali z *raisonnementom* rešiti to vprašanje, rešil ga je dôkaj povoljno Šólar („Die Tempora und Modi im Slovenischen mit Rücksicht auf das Deutsche und die classischen Sprachen“ v izveštji vélike gimnazije goriške za šolsko leto 1858.). Ker se nam bode baviti s tem njegovim spisom še pozneje, omenjamo za zdaj le toliko, da Šólar teoretsko svojo razlago podkreplja z jako finimi in prikladnimi vzporednicami, zlasti iz grščine in latinščine zajetimi. Žal, da ni primerjal drugih slovanskih jezikov, morda bi bil s prirojenim mu bistrourjem pogodil pravo. Toda v obrambo njegovo treba povedati, da tedaj še ni izšla primerjajoča skladnja Miklošičeva (1868.—1874.). Takó tedaj tudi Šólar samó tiplje in ugiblje.

Ali če se tudi g. kritik radi tesnega prostora ni hotel spuščati v zgodovinsko razglabljanje tega ne samó težavnega, temveč tudi prevažnega predmeta slovenske slovnice, jednega ni smel prezreti, namreč velikana, mojstra slavistike — Miklošiča. Kakor sto in sto drugih prepornih in temnih točk slovanske vede, razmotal in razbistril je Miklošič tudi točko o rabi

¹⁾ Kdor pozná Metelčico, ugane takoj, katere Metelkove črke nadomeščajo *o*, *č* in *l*.

dovršnikov v trajnostnem sedanjiku, in sicer takó temeljito in korenito (Vergl. Syntax str. 777.), da se mi res vidi težko, ondotnemu odstavku dodati kaj bistveno novega. »Wenn die Könige baun, haben die Kärner zu thun.« V našem vprašanji nam pritlikavcem óni velikan res ni pustil drugega dela, nego da tisto, kar uči v jedernatih, časih še prelakoniških besedah, povemo svojim uka potrebnim in željnim rojakom nekoliko poljudneje, če hočete, tudi nekoliko bolj razblinjeno in gostobesedno. — Nedomno se mi torej zdi, kakó se je mogel gospod kritik popolnoma molčé ogniti Miklošiča. Ali so morda le-tega na mestu rečenem navedeni razlogi premalenkosti, premalo vredni resnega uvažanja? Ne, baš nasprotno mislim; toli kremeniti so in takó lapidarno pisani, da se gospoda prof. L. P. »vse vbadanje in vpiranje« za nasprotno trditev, bodisi še toli bistroumno — vsa čast njega duhovitemu in pikantnemu zlogu — pred njimi ruši in mrví v goli nič.

Opirajoč se na Miklošičevo že navedeno mesto, tedaj smelo trdim, da vprašanje, katero bodi predmet drugemu našemu slovniškemu razgovoru, nikakor ni preporno, kakor je bilo óno o glagolskih oblikah na *-irati* oziroma *-ovati*, temveč rešeno je že, rešeno po Miklošiči do cela in popolnoma. Vender zakaj se hočemo vender obširneje baviti ž njim? Zató, ker je toli važno, in zató, ker se pri nas, kakor drugod, resnice, zlasti če so težavne, prerade pozabljajo, dobra reč pa se lahko pove dvakrat in trikrat. Vrhu tega tudi o nas veljajo besede: »Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim«, in po pravici graja g. prof. L. P., da o mnogih slovniških pravilih nimamo dovolj jasno določenih mej in se le preradi zaletimo v kako tako ne dovolj točno opredeljeno pravilo (da govorim z gospodom L. P.) in ga potem pretiravamo. Natančna opredelitev razne rabe sedanjikove potrebuje pa še posebne opreznosti; saj smo videli, da ji do Miklošiča ni bil nikdo kos.

V. Bežek.

(Dalje prihodnjič.)

LISTEK.

Od neizmerni bridkosti potrta, naznanjata podpisanca prežalostno vest, da je njiju presčno ljubljene, nepozabni oče

Njegova Prezvzišenost preblagorodni gospod

juris et phil. dr. Frančišek vitez Miklosich,

Nj. ces. in kr. apost. Veličanstva pravi tajni svétnik, vitez avstr. ces. réda železne krone II. vrste, avstr. ces. Leopoldovega réda, posestnik častnega znamenja za znanost in umetnost, ud mirovnega oddelka kr. prus. réda pour le mérite za znanost in umetnost, imétnik ces. rus. Stanislavovega réda II. vrste z zvezdo in ces. rus. réda Sv. Anu II. vrste, vélikokrižnik kr. srb. réda Sv. Save I. vrste, koméndnik réda zvezde Rumunske, vitez kr. bav. Maksimilijanovega réda za znanost in umetnost in ces. mehikanskega réda naše ljube Gospé Gvadelupske, posestnik več svetinj, c. kr. dvorni svétnik, bivši rektor in redni javni profesor dunajskega vseučilišča v p., ud ces. akademije za znanost in umetnost na Dunaji, akademij v Parizu, Berolinu, Pragi, Budapešti, Monakovem, Peterburgu, Krakovu, Kodanji, Bukareštu, Zagrebu, Belem Gradu, Rimu in mnogih drugih učenih družeb in društev domače države in inozemstva i. t. d. i. t. d.

v soboto, dné 7. sušca 1891. l. ob $\frac{1}{4}$ na 9. uro zjutraj, po daljši bolezní, prejemši sv. zakramente za umirajoče, v svojem 78. letu, blaženo v Gospodu zaspal.

Zemeljski ostanki predragega pokojnika se v ponedeljek, dné 9. t. m. točno ob 2. uri popoldne iz smrtne hiše: VIII. Josefstädterstrasse 11, prepeljejo v župnijsko cerkev Matere Božje (pri oo. piaristih) v Josefstadtu, odkudaj slovesno blagoslové in potem na osrednjem pokopališču v rodbinski raki pokopljejo.

V torek dné 10. t. m. ob 10 uri dopoldne se bode v zgoraj imenovani župnijski cerkvi darovala črna maša z biljami za vzveličanje predragega pokojnika.

Na Dunaji, dné 7. sušca 1891.

Frančišek vitez Miklosich,

c. kr. okrajnosodni pristav in c. in kr. poročnik n. d. stanú v razpregledu c. in kr. 3. čezelnobrambnega dragonskega polka.

Moric vitez Miklosich,

c. kr. okrajnosodni pristav in c. in kr. nadporočnik-auditor v rezervi.

† **Fr. Miklosich.** Miklosicha ni več! Ta tožna vest bode hudo pretresla vse evropske učenjaške kroge. Dne 7. sušca v jutro je nehale bití srce, katero je bilo vedno vneto za znanost, katero je vedno hrepenelo le po resnici in se pri tem ni nikoli udalo strastim političnega šuma in čustvom pravega in nepravega patriotizma. Jédina resnica mu je bila vodnica v znanosti. Ne samo slovanska filologija žaluje ob grobu največjega svojega zastopnika in voditelja, tudi sorodne znanosti čutijo veliko izgubo.

Kaj je bil Miklosich slavistiki, ne dá se povedati ob kratkem. Izbrisimo njegovo ime iz slavistike, in potisnjena bode nazaj za skoraj pol stoletja. Brez njega bi ne imeli ne snovi njegovih epohalnih del in temeljitih razprav, o katerih je vedno zadoščalo réči, da so iz njegovega peresa, nego ves ogromni napredek v slavistiki bi bil nemogoč,

zakaj le-to se opira na trdno podlago njegovih preiskovanj in del. Sezidal je ogromno poslopje primerjajoče slovanske slovnice in dal slavistiki trdno podlago za daljši razvitek s svojimi razpravami o staroslovenščini. Ta velikanska zgradba neumornega truda in genialnega duha je tako temeljita, da je ne razruši nobeden napredek v znanosti; na nji se ne bode nikoli mnogo poznal zob neizprosnega časa. Bodoče generacije v slavistiki bodo na tej zgradbi izpremenile samo to ali ono, te in one ornamente dodale in posameznosti razvijale dalje, toda delo samo v svojih glavnih potezah ostane delo Miklosichevo. Naj se pečamo na obširnem polju slavistike s tem ali onim vprašanjem, vedno nas spremlja nevedé in nehoté duh Miklosichevih del in razprav, samo da ne čutimo svoje odvisnosti od njegovih mislij in dognanih resnic, ker jih zmatramo že za obče znane. To neizmerno izgubo, katero je začela z Miklosichevo smrtjo slavistiko, čutili bomo prav živo šele za nekaj časa, ko izostanejo one dragocene razprave, katere nam je podajal leto za letom in katerih je vedno le težko pričakoval vsak slavist. Zdaj je umolknil naš mojster. Njegova beseda ne bo več kazala v slavistiki pota, toda nauki njegovi nam bodo tudi v bodočnosti odločilni voditelji, in kdor se le nekoliko bavi s slavistiko, dobro vé, da je v slavistiki *Miklosich* bil, a da *Miklosicha* ne bo več!

V. O.

Miklosichev večer v slovanskem seminaru na Dunaji. Kakor navadno, zbrali so se slušatelji Jagičevi v sredo 11. t. m. na večer v seminaru. Toda ta seminarški večer ni bil omdenjen seminariskim vajam in znanstvenemu predavanju, nego spominu in pieteti onega možá, čegar ime se je tolikokrat imenovalo na vsakem seminarškem predavanju, možá, ki je dunajskemu vseučilišču s svojimi deli priboril prvo mesto v slavistiki, našemu Miklosichu. Zbralo se je ta večer toliko občinstva, da ni bilo dovolj prostora. Najprej se je spominjal prof. Jagič, vidno ginjen, nenadomestne izgube, katera je zadela slavistiko, in v krepkih potezah narisal z jedernatimi besedami velikanske zasluge svojega učitelja in razložil pomen Miklosichevega znanstvenega delovanja. Njegove zasluge sicer priznava in cení ves učeni svet, toda izgubo bo živo čutil šele pozneje, ko se prikažejo v znanosti one praznine, katere so dozdaj napolnjevale leto za letom izhajajoče razprave Miklosicheve. Posebno se je pa spominjal Miklosicha kot svojega učitelja. Prišel je iz Hrvaške, da se bavi s klasiško filologijo, toda Miklosicheva predavanja so ga napolnila, da se je z ljubeznijo poprijel slavistike, posebno odkar se je osebno seznanil z Miklosichem, kateri je bil takrat tudi še uradnik v dvorski knjižnici. In tako je Miklosicheva zasluga, da se je po končanih vseučiliških studijah vrnil v svojo domovino klasiški filolog na popírji, ali v srci slavist. In tudi pozneje ga ni zapustila Miklosicheva naklonjenost; ostal je z njim v zvezi, in učitelj je svojega nekdanjega učenca še vedno vzpodbujal. Že takrat mu je pisal v Zagreb, naj se pripravlja temeljito v slavistiki, da bode pozneje na dunajski stolici njegov naslednik. Sevéda je morala ta velika naklonjenost in to priznanje slavnega učenjaka mladega gimnazijskega profesorja silno vzpodbujati na daljše delovanje v slavistiki, h kateremu ga je itak vleklo srce. Tudi leta 1870. je posredoval Miklosich, da je dobil on stolico v Odesi, in ko se je osnovala stolica za slovansko filologijo v Berlinu, bil je zopet Miklosich, kateri se je spominjal nekdanjega svojega učenca in ga priporočal po slavnem Müllenhoffu. Tako je ostal Jagič v tesni zvezi z učiteljem svojim in ko je osnoval svoj zbornik za slovansko filologijo, tedaj je Miklosich takoj odobral to potrebno podjetje in se vedno živo zanimal za vse tamkaj objavljene razprave. Skoraj po vsakem zvezku je pisal Jagiču, kaj mu ugaja, s čim se strinja in česa ne odobrava. In ko je moral Miklosich zapustiti stolico dunajsko, kjer je zastopal četrto stoletja slavistiko, budil ljubezen do te stroke v mladini in na ta način vzgajal narastaj, kateri bode nadaljeval početo delo, hotel je zopet, da mu bode Jagič

naslednik. V zadnjem tečaju svojih predavanj mu je pisal v Peterburg pismo v znanem kratkem in lapidarnem zlogu: »Mit Ende dieses Semesters trete ich von der Universität zurück. Ich werde Sie zu meinem Nachfolger vorschlagen. Denken Sie darüber nach, damit Sie vorbereitet sind, wenn die offizielle Anfrage an Sie gerichtet wird.« — Najlepše čase je doživel Jagić na Dunaji v občevanju z Miklosichem; drug drugemu sta razodevala znanstvene svoje namene in se pogovarjala o njih, vzpodbujala drug drugega. Da je hotel Miklosich res Jagića za seboj imeti, temu je najboljši dokaz, da ga je takoj spravil v dunajsko akademijo. Tudi za slovanski seminar se je Miklosich vedno zanimal od početka. Teden dni pred smrtjo je še povpraševal Jagića o seminarskem delovanju in mu čestital radi lepega napredka. Zato je umevno, da je prof. Jagić nekdanjemu svojemu učitelju, poznejšemu prijatelju, s katerim je bil toliko časa v tesni zvezi, s tresočim glasom zaklical »večnaja pamjat.«

Zatem je dr. M. Murko obširno načrtal Miklosichevo vsestransko delovanje in podal njega životopis. Predstavil nam je Miklosicha človeka in učitelja in poudarjal njegove zasluge za znanost in posebe še za razvoj slovenskega književnega jezika. S tem govorom se je končal seminarski večer, večer hvalečnosti in pietete do našega Miklosicha. (Slovenci se smemo ponašati, da smo doslej med vsemi Slovani še najtemeljiteje opisali življenje in delovanje slavnega rojaka našega Miklosicha. Leta 1883. priobčil je g. Anton Trstenjak v letopisu »Matiče Slovenske« [1883, str. 1.—54.] životopis njegov, na katerega zavračamo bralce svoje ter jih opozarjamo, naj ga še jeden pot prebero, da bodo tem živeje čutili veliko izgubo, ki je zadela slovanstvo s smrtjo Miklosichevo. Ured.)

»Vienac« o Miklosichi. »Vienac« (1891, št. 11.) je posvetil Miklosichu nekaj vrstic, katerih v listu za književnost pač ne bi pričakovali. Dalo bi se o tem pisati mnogo, ali zadoščaj le nekaj opazek, ker nam je taka polemika strašno zoperna.

Da Miklosich ni ostal navdušen Ilirec, kriv je — Kopitar: »No došavši u Beč upoznade se s Kopitarom, pa od onda kao da je u njega obamrla slavenska duša.« Tedaj stare bajke o Kopitarju! Dandanes imamo že toliko gradiva o njem (posebno v pismih), da lahko sodimo, koliko krivice so mu delali in mu je še delajo. Novoslovenski jezik je začel Miklosich takrat zaničevati, »jer ga drži umjetnim pokusom.« Tako se piše o Miklosichi, ki je Slovincem utrdil sedanjo pisavo! Izraz »novoslovenski« je pisatelju še bolj nejasen nego našim germanom: ne vé namreč, da je bil Miklosichu potreben, da razločuje naš jezik od staroslovenskega. Miklosich »rastavlja« naučno »Maloruse od ostalih Rusa.« Priporočamo pisatelju, naj vendar pogleda enkrat vsaj v Pypinovo »Istoriju slavjanskih literature« zv. I, oddelek o »Južnorussih«, kjer se lahko prepriča, da ni Miklosich ustvaril maloruske narodnosti in jezika. Tam (str. 351.) tudi najde: »Šafařík (tedaj Miklosichev prednik, ki še doseďaj vendar velja za »Slovana«) kategoričeski zajavil, čto v južnorusskom narěčii my iměem dělo s takim že samobytnim narěčiem kak drugijja glavnejšijja slavjanskijja narěčijja.« Ali »rastavlja« tudi »Slovake od Čeha«. Miklosichevo gramatiko bi pisatelj tudi v Zagrebu lahko našel ali pa se poučil pri kakem filologu, da ne bi napisal take — laži! Ne bomo se zatorej čudili, da je pisatelj tudi o Miklosichevi hipotezi o razmeri Hrvatov k Srbom slišal le nekaj govoriti. »Hotice« Miklosich tudi tukaj ni delil Hrvatov in Srbov, pač pa jim svetoval zlogu; v vseh njegovih delih nahajamo namreč edini politični stavek, ki se glasi: selbstverständlich darf diese ansicht nicht als versuch gedeutet werden, beiden völkern die bahnen der politik zu weisen: sie bedürfen einander (Vgl. Gramm. I, str. 392., izd. leta 1879).

Miklosichu ni treba hvale in slave, ali književen hrvaški list naj bo vendar po smrti — pravičen možu, ki ima kot učenjak ogromne zasluge za vse Slovane, ki je

pa še razven tega pisal Hrvatom za njih akademijo in jo vedno rad podpiral, kakor nam je o tem govoril njen bivši predsednik, g. kanonik *dr. Rački*, na slavnosti v Ljutomeru leta 1883. *M. M.*

† **Dr. Jožef Poklukar.** — Deželni glavar vojvodine Kranjske, dr. Jožef Poklukar, vitez redki železne krone III vrste, predsednik kranjski trgovinski in obrtni zbornici, predsednik pogozdovalni komisiji za Kras, državni poslanec, i. t. d., i. t. d., umrl je po dolgem bolehanji dne 17. sušca t. l. Pokojnik se je navzlic obilim drugim poslom vselej živo zanimal za razvoj slovenske književnosti. Kot solastnik Blaznikove tiskarne, v kateri je izšlo že toliko dobrih in lepih knjig slovenskih, kot lastnik starodavnih »Novic«, kot dolgoletni odbornik in kot predsednik »Matiče Slovenske«, bil je tudi dejanski pospeševatelj naše književnosti in zato izvestno zasluži, da se i »Ljubljanski Zvon« žalno spominja njega prerane smrti. Blag mu boji spomin v srcih národa slovenskega!

„Drobiž“. Nabral *Peter Samotar*. Na Dunaji. Založil in natisnil A. Keiss. 1891. — To delce, čegar pisatelj je, kakor vedo bralci slovenskih časopisov, prof. *Jos. Stritar*, došlo nam je prepozno, da bi obširneje poročali o njem. Za danes samo naznaujamo, da se dobiva pri pisatelji v Gersthofu pri Dunaji po 50 kr.; 10 izvodov skupaj veljá 4 gld.

Pedagoško društvo na Krškem je izdalo četrti svoj letnik, čegar vsebina je nastopna: *Fr. Gabršek*: »Jezikovni pouk v ljudski šoli. I. Teoretični del«; *Ž. Bezlaj*: »Navod k početnemu risanju in oblikoslovju«; *A. Žumer*: »V šolski delarni II.«; *Ž. Bezlaj*: »Iz risarske izložbe v Norimberku«; *Ž. B.*: »Vpliv prirode in hrane na zdravje človeško«; *Ž. L.*: »Pogled na pedagoško polje l. 1889. in 1890.«; *Fr. G.*: »Poročilo o prvi slovenski stalni učilski razstavi in poročilo o delovanji Pedagoškega društva.« — Knjiga obseza blizu 300 strani in veljá za neude 1 gld. 50 kr.; letnina za ude znaša 1 goldinar. Obširneje bodemo še poročali.

»Kakó je izgubil gozd.« Povest. Spisal *Hans Hopfen*, Preložil *Anton Funtek*. V Ljubljani. Založil Janez Giontini, 1891. Stranij 43. — Varujte gozde! Spisal *Ivan Šubic*. (Ponatisek iz »Koledarja družbe sv. Mohorja za l. 1888.«) Stranij 13. Oboje skupaj v jednom ličnem sešitku male osmérke je te dni izdala neutrudno delujoča, podjetna zaloga tvrde Giontinijeve. Cena izvodu po 20 kr. — Povsem nepotrebna je sléharna hvalna beseda o g. Funtka izbornem prevodu omenjene kratkočasne, ukovite in zelo spretno za naše ljudstvo prirejene povesti, kateri želimo od vsega srca obilo kupcev in bralcev. Tudi krepki národno-gospodarstveni spis tukajšnje obrtne šole voditelja g. Ivana Šubica je sešitku prav umestna doklada in ga dobrodejno završuje.

—r—

»Toaletta«. Nova učna metoda o prikojevanji oblačil za dame. Za samopouk in za podlago pri šolskem pouku spisal in izdal *Matija Kunc*, krojaški mojster v Ljubljani. S 6 tabelami, 40 izvirnimi vzorci in merilno tabelo. V Ljubljani. Samozaložba. — Tisk »Národne Tiskarne« 1891.; 40 strani; cena brošurani knjigi 3 gld. — Gospod Kunc je že lani izdal »Knjigo krojaštva«, prvo slovensko knjigo te vrste, katero so jako pohvalili različni veščiki, domači in zunanji. Sedaj je izdal še knjigo o toaleti, v kateri podaja ženstvu našemu glavna pravila, kako je pripraviti ženska oblačila. Metode same sevéda ne moremo soditi, vendar upamo, da jo bodo vzprejeli prav tako hvalno, kakor ono metodo, katero razvija g. pisatelj v prvo navedeni knjigi. Delo g. Kunca je jako zaslužno, ker bo izvestno pospeševalo národno-gospodarski napredek v jedni najvažnejših obrtnih strok; zato je upravičena želja, katero izraža v predgovoru: da bi bila

njegova knjiga »narodnemu ženstvu zvesta pomočnica pri izvršbi tistih poslov, ki mu poleg gospodinjstva najboljše pristujejo«. — Posamični strokovni izrazi so izbrani dôkaj srečno; v obče je knjiga pisana gladko in pravilno.

Umetniške stipendije. C. kr. ministerstvo za uk in bogočastje je razpisalo umetniške stipendije za leto 1891. Pravico do teh stipendij imajo umetniki, kateri se bavijo s pesništvom, vpodabljalnimi umetnostimi in glasbo. Prošnjo je treba vložiti do dne 1. velikega travna t. l. pri dotičnem deželnem oblastvu (deželni vladi ali namestništvu); prosilec mora navesti, kako se je doslej izobražal, in kakovo je njega osebno razmerje, mimo tega razložiti, kako bi uporabljal stipendijo za daljše izobražanje svoje in končno svoji prošnji priložiti dokaze sedanjega delovanja, katerih vsak mora biti posebej zaznamovan z imenom prosilčevim.

Fr. S. Vilhar. — Obetali smo v poslednji številki, da podamo čitateljem »Ljubljanskega Zvona« životopis tega slovečega umetnika slovenskega, ki je nedavno slavil petindvajsetletnico glasbenega delovanja svojega. — Evo ga torej. — Vilhar se je porodil dne 5. prosinca 1852. leta v Senožčah in sicer v graščini kneza Porcije, kjer je bil oče njega matere, Jožef Dejak, za oskrbnika. Po dovršenem šestem letu mu je bil prvi učitelj *Fr. Levstik*, čegar usoda je bila, kakor znano, delj časa dôkaj tesno združena z življenjem Miroslava Vilharja, znamenitega pesnika in skladatelja. V hiši očetovi se je pridno gojila glasbena in pesniška umetnost, torej ni čuda, ako se je mlademu dečku že zgodaj vzbudilo veselje do teh lepih umetnostij. Skoro je mogel tudi težje stvari po sluhu proizvajati na klavirju; nekoč je celo igral v ljubljanski čitalnici z mlajšim bratom Julijem, sevêda samo po sluhu. Takisto nadarjen je bil starejši brat Alfouz, kateri pa je umrl že v šestem gimnazijskem razredu. Alfonzova součnica sta bila poleg drugih sedanja profesorja *dr. Fr. Celestin* in *Fr. Šuklje*.

Ko se je oče Miroslav preselil v Ljubljano, poučeval je dečka v glasbeni teoriji odotni glasbenik *T. Elze*. Tukaj je napisal mladi glasbenik prvo svojo skladbo leta 1865. Naslovljena je bila »Domovini«; besede, sevêda jako preproste, zložil je sam. Pozneje je prav tej skladbi napisal druge besede in jo z naslovom »Uzor« objavil v prvi knjigi svojih »Skladeb.« — Ko se je rodbina Vilharjeva preselila na Kalec, nadaljeval je gimnazijske studije zasebno, k izpitom pa se je oglašal v Trstu. V tem času se je dosti bavil s pesništvom in je pri Giontiniji v Ljubljani leta 1870. izdal knjižico pesmij z imenom »Prostin«, katero se tudi v Stritarjevem »Zvonu« čita pod nekaterimi pesmimi njegovimi. Vender se od leta 1872. ni več bavil s pesništvom; zložil je samo še nekoliko besed za svoje skladbe in hrvaški libreto operi »Zvonimir.«

Oče Miroslav ga je zarano namerjal poslati na konservatorij praški, toda mati ni dopustila tega. Leta 1870. ga je hotel dati oče k železnici, in res je mladenič že nekaj časa prakticiral pri svojem svaku v Šent Petru. Ali prišlo je drugače. Tisti čas je zadel v Trstu »sterno«, in sedaj mu ni bilo več prebiti na dômu. Takoj drugi dan je moral oče pisati svojemu prijatelju Zeithammerju v Prago, in skoro nato je odšel mladenič iz domovine. Prvo leto ga je poučeval *Fr. Blažek*, morda najslavnejši glasbeni pedagog sedanje dôbe, drugo leto pa glasoviti teoretik in skladatelj *Fr. Z. Skuhersky*. Vilhar se je učil jako pridno; on in Kučera, sedanji kapelnik na operi v Peterburgu, bila sta najboljša učenca.

Proti koncu leta 1871., nekoliko po smrti očetovi, ponudi mu iskreni prijatelj očeta Miroslava Vilharja, *Leopold Kranjc*, kateri je bil tačas kot kapetan-auditor načelnik Bele Cerkve v Banatu, službo mestnega kapelnika. Vilhar se je bil tedaj poročil z *Marijo Hajkovo*, hčerjo praškega trgovca, in se je početkom leta 1872. napotil v Belo

Cerkev. Ali iskrenemu Slovanu skoro ni bilo prebiti v madjarskih »Švabih«, in zato se je leto dni preselil v Temešvar, kjer je ostal do leta 1881, kot kapelnik pravoslavne stolne cerkve; ondu je tudi osnoval glasbeni zavod skupno z bivšim svojim součencem, svakom Jožefom Hajkom. Ko pa mu umrè hčerka Marinka, preseli se globoko užaljen v hrvaški Karlovec, kjer se začne pravo njegovo delovanje na glasbeno-književnem polju. Poleg obilega posla, katerega mu je nalagalo vodstvo karlovskega glasbenega zavoda, bavil se je pridno s skladanjem in leta 1883. izdal prvo, leta 1885. pa drugo knjigo svojih »Skladeb«. Prav tega leta se preseli Vilhar v Sisek, za leto dni pa v Splet, kjer izdá leta 1889. tretjo knjigo svojih »Skladeb«. Ali poitalijančeno mesto mu ne prija, in zato odide v Gospić, kjer slušbuje i dandanes. Žal, da se ne utegne dosti baviti s skladbami, ker mora po ves dan poučevati zasebno, da se preživi in da — odplačuje dolgove, katere so mu nabremenili dosihdob izdani glasbeni proizvodi! Zlasti Slovenci so mu brezprimerno nevhvaležni, ker njega knjige — razven prve — trohne v zalogi, dasi jim je cena jako neznatna . . .

Kakor čujemo, ima Vilhar še mnogo skladeb v rokopisu, baviti pa se hoče odslej samo z večjimi orkestralnimi deli. Lani je spisal dôkaj obširno burlesko za orkester in petje, naslovljeno »Ustaši«, katera se je že nekolikokrat uspešno pela v Varaždinu. Takisto piše romantiško opero „Zvonimir“, o kateri upamo, da jo skoro dovrši.

Zasluge Vilharjeve za slovensko in južnoslovansko skladbo so poudarjali že mnogi večšaki; nedavno smo še čitali v češkem glasbenem listu „Daliboru“ jako laskavo oceno, katero je priobčil prof. *František Pich*. Ali najboljši dokaz, kako obljubljeni so Vilharjeve skladebe národu slovenskemu, izvestno je to, da ni izlepa veselice, kjer bi se ne pela ta ali ona pesem njegova! —

O petindvajsetletnici je imenoval „Zemaljski glasbeni zavod“ v Zagrebu Vilharja za svojega častnega člana. Želimo mu, da bi ga skoro pozvali v večje mesto, kjer bode mogel delovati obsežneje in uspešneje — umetnik, s katerim se sicer radi in upravičeno ponašamo pred slovanskim svetom, katerega pa vsekakor premalo — podpiramo!

I. izkaz darov za Prešernov spomenik. Do dné 26. sušca so darovali:

Gg. dijaki ljubljanske gimnazije leta 1889.	gld. 32.15
gosp. J. M. v Ljubljani leta 1889.	„ 12.20
gg. dijaki v Cerkljah leta 1889.	„ 10.—
„ „ „ „ „ 1890.	„ 20.—
gosp. dr. Fr. Celestin, kr. profesor v Zagrebu leta 1891.	„ 50.—
„ A. Aškerc, kapelan v Vitanji	„ 5.—
„ M. Valjavec, kr. profesor v Zagrebu (podpisal 50 gld.)	„ 2.—
„ J. Steklasa, kr. profesor v Zagrebu	„ 5.—
„ dr. Fr. Kos, c. kr. profesor v Gorici	„ 5.—
„ J. Navratil, ravnatelj c. kr. pom. uradov na Dunaji	„ 3.—
„ dr. J. Hrašovec v Celji	„ 5.—
„ J. Vrhovnik, župnik v Št. Gothardu	„ 5.—
„ dr. J. Vošnjak, dež. odbornik i. t. d. v Ljubljani (podpisal 50 gld.)	„ 10.—

skupaj gld. 164.35

Mimo tega sta podpisala gg. ces. svètnik Ivan Murnik in dr. Jernej Zupanec v Ljubljani vsak po 50 gld.

Iz muzejskega društva. Kakor smo omenili že v poslednji številki, predaval je pri mesečnem zboru dné 29. prosinca prof. *Julij Wallner* o »gospodarstvu ljubljanske mestne občine v letih 1590. in 1591.« V uvodu je predavatelj razložil, kakšen pomen

imajo v zgodovinskem oziru stare računse knjige in zapisniki troškov in dohodkov. Tu so vsi podatki razpregledno razvrščeni, kronološko urejeni in popolnoma zanesljivi, ker so se dohodki in troški v obče nadzirali natanko. Take dobro ohranjene knjige in zapisniki se nahajajo v ljubljanski mestni registraturi iz 16., 17. in 18. stoletja; nekaterih platnice so vezane s starim pergamenom, ki ima staronemske in latinske napise celo iz XII. veka. Iz zapisnikov in računskih knjig se razvidi, da je mesto dobivalo leta 1590. in leta 1591. največ dohodkov od mestnih opekárnic, gozdov, málinov, letnih sejmov in od mitnine, katero so pobirali mestni mitničarji pri grajskih, samostanskih nemških, starotrških in drugih vratih. Vsi dohodki so znašali 1591. leta 6303 gld. Troški so bili kaj raznovrstni: razven navadnih plačil za mestne uradnike in služabnike, deželne davke in mestno upravo sploh, izdal je župan primeroma visoko vsoto za mestne godce, pojedine in gostbe, ženitovanja in druge takrat obične veselice. Največjo letno plačo je dobival mestni pisár, z vsemi prikladami 250 gld., mestni sluga in gozdni čuvaji pa le po 12 gld. Vseh troškov je bilo 1591. leta 6217 gld. Ali v to vsoto ríso všteti denarji, katere so dajali hranilci mestni blagajnici v shrambo. Ker ni bilo v istem času hranilnic, nalagali so denar na obresti pri bogatih trgovcih ali javnih oblastvih; takega denarja je dobilo mesto 1591 leta: 1671 gld. in je plačevalo hranilcem 7% obrestij. Samo ob sebi se umeje, da je to pomnožilo mestni dolg, ker se niso izplačevale vsakoletne obresti. Zató moramo reči, da je bilo gospodarstveno razmerje mestne občine ljubljanske v imenovanem letu celo neugodno, kar so katoliški reformatorji poudarjali pri vsaki priliki. Slabo gospodarjenje je bilo med družimi stvarni vzrok, da je deželno oblastvo preustrojilo mestno upravo v katoliškem duhu. — Prof. Wallner je vso tvarino lepo razvrstil in z marsikaterim dovtipom osolil jasno predavanje; zato so ga obilo zbrani poslušalci pohvalili z živahnim odobravanjem.

Pri mesečnem zboru dné 26. svečana t. l. je predaval g. prof. Hubad o predmetu, katerega je društvenemu predsedniku naznanil z naslovom: »Aesthetisches und Dramatisches vom Grintovec und dem Kankerthale.« Omenivši s kratkimi besedami položje in geološko sestavo Kamniških planin, slikal je g. predavatelj pot od Predvora po kokriški dolini, mimo Suhadolnika in Frischaufove kočé na vrh Grintovca in imenoval in razkazoval rastline, katere rasejo ob poti ali sploh na omenjenem gorovju. Z društvenega stališča bi želeli, da se je gosp. profesor postavil samo na znanstvena tlá, zakaj muzejsko društvo ima po pravih namen gojiti deželoznanstvo na strogo znanstveni podlagi. Dôkaj znatneje bi bil obogatil deželoznanstvo, da nam je znanstveno razjasnil, v kakšni zvezi je navpična izobrazba in geološka sestava Kamniških planin z rastlinstvom, človeškimi naselitvami in gospodarskim razmerjem ondotnih prebivalcev.

A. Kaspret.

Podporno društvo za slovenske visokošolce na Dunaji je izdalo drugo letno poročilo, katero obseza mimo drugih stvari izkaze o društveni imovini, podporah in podpisanih, troških za društvo in končno spisek udov in dobrotnikov. — Osnovna glavnicca znaša 2413'06 gld., razpoložna glavnicca pa 214'96 gld., torej skupaj 2628'02 gld. Podpisanih je bilo 1890. leta 48 dijakov v 159 slučajih, kateri so dobili podpore 908'66 gld., in sicer 34 Kranjcev, 9 Štajercev, 4 Primorci in 1 Korošec. Od meseca vinotoka so se delile zgolj denarne podpore; meseca listopada pa je sklenil odbor, da se odslej deli podpora v obednicah in samo izjemoma v denarjih. Koncem svojega poročila prosi odbor, da bi národ slovenski ne pozabil podpornega društva, nego vsakdo mu izkušaj v svojih krogih pridobiti novih dobrotnikov in pospeševaljev. Prepričani smo, da ta prošnja ne ostane brezuspešna, nego da se 136 dobrotnikom, izkazanim v poročilu, pridruži še

mного in mnogo rodoljubov. Boja in truda odbor res ne more rešiti dijakov naših, ali da jih preveč ne onemore v tem boji in se ne pogubi Bogú, národu in domovini, to hoče in upa doseči, ako mu ostanejo zvesti vsi dosedanja podporniki in dobrotniki. Dosezal pa bode prelepi svoj namen sevéda tem lože, čim obilnejši darovi mu bodo prihajali iz domovine!

Osebna novica. Naš sotrudnik g. *Vatroslav Oblak* je bil dné 10. sušca na vseučilišči dunajskem promoviran za doktorja modroslovja. Čestitamo!

Slovensko gledališče. — Predstava dné 1. sušca: »Vse za dame!« Veselougrá v jednem dejanji, poslovenjena iz francoščine. — »Zaroka v kleti«. Opereta v dveh dejanjih. Poslovenil Jakob Aléšovec. — Gorenja veselougrá je izvestno jeden najslabših proizvodov francoske dramatike in zato našega občinstva tudi ni mogla ogreti navzlic dobremu igranju. — Takisto slabotna je opereta »Zaroka v kleti«; nje dejanje je preprosto, da ne rečemo kaj hujšega, glasba zastarela, mimo tega kár nič prikupna. Da je bilo občinstvo venderle razmerno zadovoljno ž njo, to je zasluga zlasti gosp. prof. *Grbiča*, ki se je res potrudil, da so bile vse glasbene točke naučene vestno in korenito. Mimo posamičnih igralcev, izmed katerih imenujemo seosebno gospo *Grbičovo*, gospodičini *Daneševu* in *Nigrinovo*, poleg njih gospoda *Pavška* in *Perdana*, treba polhalno omeniti krepkega zhora, katerega je stalno ustanovilo »Dramatično društvo«. Ako bode napredoval tako, kakor se kaže doslej, utegnejo se predstave slovenske, seosebno operete, tudi v deželnem gledališči vzpeti do onega častnega mesta, katerega zaslužujejo.

Predstava dné 19. sušca: »Nasledki skrivnostne prisege.« Igrokaz v štirih slikah. Po Charlotti Birch-Pfeifferjevi poslovenil Josip Gecelj. — Igralci naši so se sicer pošteno trudili in mučili s tem osladnim proizvodom sentimentalne (sedaj hvala Bogú do malega pozabljene) pisateljice nemške, ali pravega uspeha ni bilo. Sploh naj bi se popolnoma opustile takšne zastarele igre, za katere se dandanes nihče ne more zanimati, nikar še ogrevati.

Predstava dné 22. sušca: »Materin blagoslov ali nova Chonchon.« Igra s petjem v petih dejanjih. Preložil Josip Cimperman. — S to predstavo se je dostojno završila vrsta rednih letošnjih predstav. Igra sama na sebi je lepa, živa in zategadelj zanimiva od prvega do zadnjega prizora; posamični igralci so kár najskrbnejše proizvajali svoje naloge (imenujemo zlasti gospé *Borštnikovo* in *Danilovo*, gospodičini *Slavčevu* in *Nigrinovo* in gospode *Borštnika*, *Danila*, *Verovška* in *Perdana*), kostumi, zvršeni po vzorcih c. kr. dvornega gledališča dunajskega, bili so krasni — izkratka: to predstavo upravičeno prištevamo najboljšim letošnjim predstavam.

Završujé svoja poročila, ne moremo si kaj, da ne bi omenili lepega napredka, kateri se je letos v občé pojavjal v dramatiki slovenski. V poslednjih letih so bile časih res takšne predstave, da je bila vsaka beseda o njih odveč, in da je moral prepogostoma zatajevati samega sebe, kdor je redno in vztrajno zahajal k slovenskim predstavam. Ako se je obrnilo na bolje, to je baš dokaz, da se ni »Dramatično društvo« strášilo ni truda ni raznolikih zaprek, nego si vzgojilo igralno osebje, katero polagoma prestopa tesne meje preprostega diletantstva in resno teži po umetniškem proizvajanju. Zato spremljajo kakor »Dramatično društvo« tako njega igralce najboljše naše želje na pot v novo deželno gledališče, saj je upati, da se je dramatika naša s poslednjo redno predstavo za vselej poslovila od neugodnih čitalniških prostorov! —

Ta mesec bodo še nekatere predstave na korist posamičnim igralcem, o čemer hočemo govoriti v prihodnji številki.

O Lambergarji in Pegamu. Nedavno sem mnogo povpraševal po Gorenjskem o znanem národnem junaku Lambergarji, kateri je Pegama premagal; toda zaman. Naposled se mi je vendar posrečilo, da sem našel ostanek prekrasne národne pesmi o Lambergarji. Povedala mi ga je moja babica v Pirničah pod Šmarjino goro. Ker mislim, da je ta ostanek dókaj zanimiv, zabeležim ga.

— Pegam je prišel k cesarju: »Al' imaš junaka pod seboj, da bi se izkusil z menoj?« — »Imam ga, pa je daleč rámen¹⁾, pri Kranj' na belem kamen'.«²⁾ — Pegam je dejal: »Če je daleč, piš', če je pa bliz', pa pošli.« — Nato pride pismo Lampergarju; ta se zelo prestraši, toda mati mu reče, da se mu ni treba bati: »Mam tak'ga konjička, da sedem let rmeno pšenico zoblje, pa sladko rezol'jo p'jè. Ne glej na ta spredn'ga, na ta zadn'ga tud' ne, mahni ta sredn'ga.« (Pegam je imel pri sebi dva hudiča, jednega spredaj, drugega zadaj). — Lampergar je konjiča zajahal, pa je čez vse čez šel, nič tako, da bi pota iskal, čez hribe, pa čez vse grabne. Ko je prišel na Dunaj, letele so šipe iz oken, tako trdo je šel. Oni se je pa ustrašil in ga jo vprašal:

»Al' se bova na dvor' cesarjev'mu,
Al' se bova na plac' dunajsk'mu?«

Lampergar je pa rekel:

»Na dvor' se svinje koljejo,
Na plac' se babe bijejo.
Midva bova šla na ravno poljè,
Da naj' bojo vid'li vsi ljudjè.«

Potem sta se prvokrat nekoliko oprasnila, drugič mu je pa Lampergar glavo vzel in jo na mèči odnesel. Nato je pa prehudo dirjal, zvrnil se s konja, in oba je hudič vzel.

J. Bartè.

»Rošljín in Vrjanko«. Ta znana povest *Kersnikova* izide v srbskem prevodu, katerega je dovršil bogoslovec *Aleksander J. Gjuric* v Srem, Karlovcih. Knjiga bo štala 50 kr. — Tudi je srbski leposlovni list »Javor« priobčil prevod Kersnikove povesti »Gospod Janez« iz peresa istega prelagatelja.

»Iz uvela lišča.« Spjevao *Josip Milaković*, Sarajevo 1891. Tiskara »Bosanske pošte.« — Čislani pisatelj je v tej drobni knjižici zbral sedem pesmij, posvečenih spominu svoje matere, umrše mu pred božičnimi prazniki. Rahla žalost preveva te pesmi, ki bodo izvestno prijale vsakomur, kdor jih prečita. Najlepša je po naših mislih »Badnja večer«, dasi tudi v drugih pesmih ne pogrešamo pristnega čustvovanja in velike pesniške lepote.

»Gorski vienac« Njegušev je bil doslej preveden na ruski in nemški jezik; nekateri spevi so izšli tudi v italijanskem in francoskem prevodu. Sedaj pa je to glasovito delo preloženo še na švedski jezik; prevod je nagradila švedska akademija umetnosti.

»Sa Lovčena« — tako se bodo imenovala skladbe znanega skladatelja *Roberta Tólingerja*, kateri biva sedaj na Cetinji. Prirejene bodo za klavir in bodo izhajale v trimesečnih zvezkih. V prvih zvezkih izidejo parafraze na dve srbski in dve bosanski národni melodiji, za katerima se bodo vrstile skladbe na črnogorske napeve. Naročnina za vse leto znaša 4 gld. in se pošilja Petru Ramadanoviču v Kotor.

¹⁾ Babica mi ni vedela povedati, kaj pomeni ta beseda. (Ramen o, novoslovenska beseda, pomeni jako, sehr. Ured.)

²⁾ Hiša »pri Vámpergarjih« je še sedaj tam nekje v Grintovcih — dejala mi je babica.

»**Oblici njemačkoga jezika**« za srednje škole i slične im zavode. Napisao profesor *Josip Podgoršek*, učitelj u kr. velikoj realnoj gimnaziji u Rakovcu. — U Karlovcu 1891. Naklada piščeva. Tisak Hauptfeldove tiskarne. Prodaje se po 40 novč. — Ta knjiga, posvećena vseučiliškima profesorjema dr. Rihardu Heinzu in dr. Gregoriju Kreku, obseza na 73 stranéh nauk o nemškem oblikoslovji do predlogov. V predgovoru pripoveduje g. pisatelj, zakaj je prav za prav spisal to knjigo. Opazil je namreč v osemnajstih letih svojega učiteljavanja, da učenci višjih razredov razmerno slabo uspevajo v nemščini, zlasti zato, ker se v prvih nižjih razredih niso dovolj naučili oblikoslovja. Vestno si je torej deset let zapisoval vse pogrške pismenih in ustnih nalog in sedaj izdal knjigo svojo, za katero izideta še dve, osnovani za prvi in drugi razred hrvaških srednjih šol. — Knjiga podaja vsa glavna pravila o nemški sklanji in spregi ter je navzlic tesnemu obsegu sestavljena toli pregledno in praktično, da bode izvestno dobra pomožna knjiga hrvaškim dijakom.

»**Matica Hrvaška**« boče baje izdala bodoče leto prvo knjigo zbranih národnih pesmij, da proslavi petdesetletnico svojo. Tudi sicer namerja rečeno društvo kar najsi-jajneje praznovati ta lepi praznik kulturnega življenja jugoslovanskega.

Razpis nagrad. »Matica Hrvaška« razpisuje tri nagrade do konca leta 1891. in sicer 1. iz zaklada grofa Draškovića v znesku 850 gld. za vsaj 15 tiskanih pól; 2. iz zaklada Dušana Kotura v znesku 350 gld. za izvorno povest, obsežno vsaj 10 tiskanih pól, ali za dramatiško delo brez ozira na obseg; 3. iz zaklada Adolfa Vebra-Tkalčevića v znesku 300 gld. za poučno ali zabavno delo, obsežno vsaj 10 tiskanih pól. — Prav takó je razpisala uprava národnega gledališća v Zagrebu tri nagrade do dné 1. listopada 1891. leta, in sicer: za národen igrokaz 600 gld., za dramo iz hrvaškega meščanskega življenja 300 gld. in za glumo 150 gld.

Spomenik Ljudevitu Gaju. V Krapini, rojstvenem mestu Gajeve, postavil se boče njega doprsni kip in sicer na vélikem trgu. Kip je izdelal hrvaški umetnik *Rendić*. Tudi rojstveno hišo Gajevo hočejo kupiti, da ostane svojina národa. V ta namen bodo nabirali doneske po vsi deželi.

Spomenik Andreju Kačiću-Miošiču namerjajo postaviti v Zagrebu. Zvršil ga je kipar *Rendić*.

Hrvaško stenografsko društvo. Kakor so poročali hrvaški listi, imelo je stenografsko društvo v Zagrebu meseca prosinca svoj véliki zbor, na katerem je bil izvoljen za predsednika prof. *Fr. Magdič*, jeden najzaslužnejših stenografov hrvaških. Skupščina je pooblastila odbor, da smé izdajati društveno glasilo, kadar boče dopuščalo gmotno razmerje. Omenjeno društvo je bilo osnovano že leta 1882., toda ni moglo delovati, ker je bilo premalo praktičnih stenografov, in se tudi občinstvo ni dosti zanimalo za stenografijo. Sedaj je razmerje dókaj boljše, ker je pri deželnem zboru v Zagrebu deset praktičnih stenografov, in se tudi mladina precěj bavi s stenografijo. Ustanovil se je poseben stenografski tečaj, kjer se poučuje vsak torek in vsak petek. — Ker si ta prelepa in zajedno koristna znanost pridobiva čimdalje večjo važnost v vseh strokah javnega življenja, vsekakor zaslučuje, da bi se nekoliko bolj gojila tudi v Slovencih, nego se je do današnjega dné. Marsikdo stenografira pri nas v nemškem jeziku, ali véšjih slovenskih stenografov je ubogo malo; lahko rečemo, da bi jih našli na prste. Ne bilo bi napáčno, ako bi pokazali tudi v tem oziru, da nam je res do napredka!

Češka akademija znanostij je ukrenila v prvi svoji seji, katere se je udeležilo trideset akademikov, da vsak razred razpiše nagrado 2000 gld. za najboljša dela, skupaj torej 8000 gld.

Nova češka opera. Skladatelj Bendl piše novo opero »Ditě Tábora« za narodno češko gledališče; libreto je spisala Eliza Krasnohorská. Ta opera se boode predstavljala o letošnji deželni razstavi.

Dva poljska romana. (Konec). 2. Lalka, powieść w trzech tomach, z portretem autora, Warszawa 1890. — Neke ženske so brez duše in srca: stanovski predsodki n. pr. stanovska tesnosrčnost in »bon ton« je vse njih življenje. Taka ženska je kakor otroška igračka lila ali punčika (poljski: lalka): odpira usta, vrti oči in se klanja, kakor ji veli ta »bon ton«. Ali gorje človeku, ki ljubi takšno lilo in pričakuje duše, srca, ljubezni — od junakinje tega romana!

Začenja se roman 1878. leta. Junak mu je trgovec z galanterijskim blagom Stanisław Wokulski. Bil je izprva pomočnik v trgovini z delikatesami, potem se je začel strastno učiti, napravil izkušnje (privatist), potem vse pustil in potoval celó do — Irkutskaja (!), vrnil se in se oženil z vdovo svojega principala, trpel in delal mnogo — do ženine smrti. Potem je v gledališči videl lepo aristokratko, gospodično Izabelo pl. Lęčko in se strastno zaljubil v njo. Da si pribori bogastva, gré na Bolgarsko; Rzecki, star poštenjak, bivši poljski častnik v ogerski vstaški vojski leta 1848., vodi mu trgovino. Vrača se bogat: delal in trpel je vse — za Izabelo. Nje oče je bil prej bogat, živel v Parizu, zahajal celó na dvor Napoleona III., potem Viktorja Emanuela, ki se je celó udvarjal hčeri njegovi. Potem je precej osiromašil, in višji svet ga je zapuščal. Bolj ga vse to, hči pa izprva ne misli veliko o tem: »zánjo ni bilo letnih dób, cvela je le večna pomlad, polna prijetne svetlobe, živih cvetic in dišav.« Zánjo ni bilo dneva, ker je šla često spat ob osmih zjutraj, »da v resničnem spanji nabere sil za spanje življenja.«

Vender potrka na vrata tudi surova resničnost. Lęcki ima samó jedno hišo in veliko potreb. Prodaja staro srebró, in kupuje ga — Wokulski, ali takó, da izprva Lęcki tega ne vé. Wokulski snuje društvo »za trgovino s cesarstvom«, t. j. z Rusijo, v katerem bi imela aristokracija večino glasov, t. j., on bi vse vodil in plačeval 15% od glavnice. Izabela zvé, da je pokupil njih srebrnino in ga — prezira. Ali on jo ljubi strastno, brezumno — pravi moški Káthchen von Heilbronn! Muči se, odbija misel o nji, vender govori: »Ne morem se je odreči!« Srečen je, da jo more videti na véliki petek v cerkvi in ji žrtvovati za — sirotišče.

Društvo za trgovino z Rusijo je osnovano, Wokulski ga vodi dobro in — smé v varšavske aristokratske salone. Hoče prebuditi poljsko podjetnost in govori naravnost, da »poljske« tvornice niso poljske, temveč nemške, židovske, širéče germanizacijo. Aristokracija mu rada pomaga, ker dobiva velike odstotke, ali svoje energije nima: »bolezen volje se je doteknila nje.« Nje odvetnik in Wokulski vrtita jo, kakor hočeta. Ali v ljubezni W. nima sreče, čeravno se muči in kupuje celó konja za dirko, samó ker misli, da je to milo nji; dvoboji se; kupuje hišo Lęckih, daje 30 tisoč več, nego je vredna, vse zaradi nje; plačuje Lęckemu večje odstotke, nego jih nosi glavnica njegova v društvu za trgovino z Rusijo (10.000 daje od 30.000 glavnice). V društvu poljskem mnogo govore o Wokulskem, in to zanima tudi njo, četudi ji je neprijetno, ko začenja »svet« govoriti, da jo on — obožava.

Slavni Rossi igra v Varšavi in Izabela je kar zaljubljena v njo, a Wokulski mu mora prirejati ovacije v gledališči. Izabelin strijčnik, Starski, razgovarja se z njo angleški, (Wokulski se je bil radi nje naučil tudi temu jeziku), da odpotuje Wokulski, ki čuje razgovor, v Pariz samó da bi pozabil — njo. Tam ga najbolj zanima na pol neumen profesor Geist, ki misli, da je našel, kakó bi se zmanjšala specifiška težina kovin, in bi se potem ljudje lahko vozili — po zraku. Hoče pozabiti Izabelo, delati z Geistom, in — beži v Varšavo, doblivši od Lęckega pismo, potem na deželo, kjer je Izabela, Starski,

lepa vdova Wątownska. Srečen je, ali некоč se vozijo zvečer, in on zapali vžgalico, da bi zanetil cigareto, pa vidi Starskega in Izabelo — samó jeden trenutek . . .

Izabela gré k svoji rodbini, Wokulski v Varšavo, kjer ga dobri Rzecki seznaní bliže z lepo vdovo Stawsko, osebo romantiški-sentimentalno-nejasno. Wokulski rad poséda pri nji in jo celó brani pred sodnikom, ko jo zatoži grda baba, da ji je ukrala lilo (punčiko); brani jo uspešno, da stari poslovodja Rzecki iznova veruje, »da dobri ljudje prej ali pozneje dobé pravico.« Ali ta dobra volja starčeva izgine précej, ko zvé, da prodaja Wokulski vso trgovino — židom, »ki nas takó dušé, takó iztiskajo iz vsch mest, takó 'odkupujejo', da je res težava ž njimi.« Wokulski pa pravi, da smo si samí krivi, ako so židje taki. »Goneči vse, kar je boljšega, napravili smo umetni podbor in si najslabše vzgajili (III. 103).« Prodaja pa pôsel židom, ker ga drugi ne bi kupili: bogati aristokratje dajó židom denarje in jemljó odstotke od njih, ali samí nečejo tržiti. To bolí tudi Wokulskega: dobro čuti, do je visoki gospódi le orodje, ne človek. Tudi Izabelo bi mu dali, in ona bi ga vzela, kakor sama velí, toda slobode svoje ne bi prodala. Prihaja k Łęckemu, k nevesti svoji, ali — navadno je ni domá. Wokulski sanjari, a žid Szlangbaum dela, hoté prevzeti vse tržne pôsle njegove; »sanjarski poljski sistem se umiče židovskemu, ker so židje potrpežljivi in genijalni.« Takó sodi dr. Szuman, omikan žid, obsoja poljske moške in tudi ženske: »oné so vredne prav toliko, kakor moški; Wokulski bi mogel biti za deset let milijonár in moč v našem kraju, ali ker je zvezal usodo svojo z gospodičino Łęcko . . . izgubi imetek.«

Nevesta Izabela hitro pozabi Wokulskega, zaljubivši se v pustega italijanskega goslarja Molinarija, ki se pa ne zna ponašati in je končno v salonih in le zató tudi zánjo — nemožen. Wokulski vidi in vé vse to — in prosi Izabelo, da bi smel nádejeti se ter ji dá svoj »amulet«. Łęcki, Starski, Izabela in nje ženin Wokulski se peljejo v Krakov. Łęcki spi, Wokulski pa se dela, kakor bi spal in posluša, kakó se Starski roga njegovemu amuletu, katerega sta bila Izabela in on prej našla pri neki prilíki, ko ga nista iskala, na prsih. Šele sedaj se odpró Wokulskemu oči. Izstopi na postaji, léze pred vlakom na relse, ali odtegne ga stražnik. »Ko ga je vse izdalo, ostala mu je zvesta zemlja (na kateri je ležal), prost človek in Bog!«

Vrne se v Varšavo in péša čimdalje bolj. Drugi delajo, vender takó, da je knezu, glavnemu članu društva za trgovino z Rusijo, préveč in da stopi iz društva, govoreč: »Kar sem delal, delal sem ne za dividendo, nego za nesrečni kraj . . . Hotel sem vlti v naš krog nekaj sveže krvi, nekaj svežih nazorov, ali priznati moram, da sem izgubil igro, in Wokulski ni kriv temu . . . Nesrečni kraj!« Wokulskega celó lepa in — ljubeča Wątownska ne more prebuditi. Hipoma izgine ta človek »široke duše, to budálo, poljski romantik.« — Govorili so le, da je kupil dva naboja — dinamita, in da je potem v neki podrtini, blizu katere so ga videli, dvakrat strašno počilo kakor strela, in od štirih strani podrtine so se razrušile tri.

Łęcki umrè, a Izabela gré — v samostan. —

Ali ni vse to nekoliko preromantiško? Z jedne strani pisatelj priznava to sam, z druge bi vse to rad zapisal na račun fatalizmu: »Marijonetke . . . vse le marijonetke! . . . Zdi se jim, da delajo, kar hoté, ali delajo samó, kar jim zapoveduje prožina, takó slepa, kakor so same . . .« Pisatelj torej meša tu dvoje, romantiško pretiranost čustev in mireči — fatalizem nekako takó, kakor bi hotel kdo mešati ogenj in vodo. Zató so v »Płacówki« značajni in dogodki bolj prosti, jasni, izraziti. V tem drugem romanu pa go-spoduje ali romantiška pretiranost, ali pa óna meglenost v risanjí značajev, ki ne daje, da bi stopali pred nas živi ljudje, društveni tipi. — Ravno Izabela in Wokulski nista taka, da bi ju smeli imenovati tipiška. Druge osebe so se pisatelju bolj posrečile,

ker niso — pretirane. Ali tudi tu škodi celotnemu vtisku in uživanju prav to, da človek ne vé in ne čuti dovolj, ali so osebe vzete iz življenja ali pa so tudi le marionetke, katere se sučejo po volji pisateljevi. Brez dvojbe so v romanu videti sledi opazovanja življenja in človeškega srca, ali vse to ni takó pretkano in oživljeno, da bi bila slika jasno določena. Marsikaj je vpleteno, kar za oznako oseb in dogodkov ni potrebno. Tudi je kompozicija sama v tem malo srečna, da se prerado ponavlja »pamietnik starega subjekta«, kjer pripoveduje Rzecki dogodke, toda čitatelj bi pač rajši videl dogodke, kako se neposredno vrše v živi dramatiški povesti.

Jezik je lep, dvogovor živ, lasek, dasi v obče sevéda ni dovolj karakteristiški. Čitaje »Lalko«, mislil sem si večkrat, kakó dobro bi bilo, da se je pisatelj ogibal ónega anekdotskega značaja in nepotrebne obširnosti, ki celotni vtisek — le kvári. Marsikaj je mogel pisatelj narisati odločneje, n. pr. tudi misel o Poljaki, »že jestešmy narodem so marzycieli« (da smo národ sanjarjev, III. 282.) ali o židih, »da bodo svet zavojevali in celo ne z razumom nego szachrajstwem (barantijo) in breznačajnostjo (III. 291.)«

Tudi po vsebini sta oba rómána jako zanimiva za nas Slovence: prvi nam kaže borbo Poljaka na prednji straži, drugi pa borbe in neuspeh izvestno prav zató, ker skozi romantiško meglo premalo sije toplo, oživljajoče solnce umetniške resnice, posnete iz življenja radosti in bojev. —

Dr. Fr. J. Celestin.

Priloga denšnjemu listu. Čestite p. n. naročnike uljudno opozarjamo na pri-dejani »Imenik založnih knjig in zvezkov Národne Tiskarne.«

Listnica. — Miroslav P. Daleč ste posegli: kár najživeje pripovedujete, kakó so Rimljanje ugrabili sabinska dekleta:

»V potocih tekla kri nocoj
V Tiberovo je vódo:
Srdit Sabini bili boj
So za devic usodo.«

(Bralce svoje posebno opozarjamo na aliteracijo, ki se toli lepo sliši v poslednjih vrsticah.)

»Vzel je Sabinom mladi cvet
Rimljan, devic cvetočih;
Vzel cvetje je bodočih let,
Vzel sadje let bodočih.«

(Iznova moramo opozarjati na prelepo gradacijo v tej kitici.)

»A to ni srčen bil Rimljan,
In niso bili to Sabini —«

strmé čakamo, kdo je bil vender óni grozovitnik —

»Sovrag nevsmiljen in strastán
Se bije s Slave sini.«

Umejemo, primera je! Bog Vam jo oprósti! Vsekakor bi pa radi vedeli, kdo so vender te Sabinke, ako óni Rimljanje niso Rimljanje in Sabini ne Sabini?

»Srcá in duha zmožnosti
Cvetó samó v slobodi:
Kdor te nam dévice vmorí,
Zla nas tužni usodí.«

Sabinke — dáševne zmožnosti slovanske!!

»In kakor je Sabin boril
Za svoje se dekleta:
Slovanski narod bo se bil
Za svoja prava sveta.«

Kakó ste nas prevarili, da sedaj sami ne vemo, kdo so óne nesrečne »dévices«. Vender, bodisi! Ustreženo je vsem: Vam, da vidite »pesem« natisnjeno, nam, da smo jo prebili brez zlih nasledkov. Samo koš, v čegar žrelo smo vrgli pesniški Vaš greh, pogledal nas je neizrecno strupeno — siromak ni vaju takšnih založkov! — S. O. Žal, iznova nerabno; ptiča, ki bi nas ogreval, tudi ne poznamo doslej. Toda ker že prosite tako lepo, natisniti hočemo tukaj vsaj odlomek »Ob grobu«:

»Spomin je venec revne roke
In cvetje v njem — v očeh solzé,
Trakovi — prošnje so globoke,
A v sredi — revno je srcé.«

Komur se to ne zdí lepo, temu ne moremo pomagati! — Gradovič. V sonetu so nam posebno prijali stihí:

»Oj! grenek mi spomin, ki me vznemirja
In ki se vedno mi v srcé povrne,
Ko dan napočí, tiha noč pridirja.«

Kako živo, koliko poezije! Posebno tista tiha noč, ki pridirja! — Fr. S—v.: Nerabno. Milanovič: Takisto. — Stanetinski (»Spancu«); Ne brez čustva, ali dôkaj nedovršeno. — F. P.

»Predraga! Več ne bom za tabo gledal!
V samotí točil grenke bom solzé,
Brez žene, sam h kosilu bodem sedal —«

ubožec, kako se nam smilite! — Mihajl Antonjev:

»Leží na smrtni postelji
Med mrzlim potom i vročino
Priletna (!) starka z bolečino« —

takova prostorna postelja ni karsibodi! — Aleksandrov (»Po nevihtí«, »Pri mrtvaškem odru«): V tej obliki nerabno. —

Zaradi preobitega građiva smo morali za to številko odložiti več književnih poročil, toda priobčiti jih hočemo prihodnjič.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stojí vse leto 4 glđ. 60 kr., pol leta 2 glđ. 30., četr leta 1 glđ. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 glđ. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj Janko Kersnik. — Odgovorni urednik dr. Ivan Tavčar.
Upravništvo „Národna Tiskarna“ Gosposke ulice št. 12, v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.